

SINTEZE

1. Romanitatea românilor în viziunea istoricilor/cronicarilor străini și din spațiul românesc

a. Când vorbim despre **romanitatea românilor** ne referim la patru idei complementare, anume:

- *originea latină/romanică* a poporului și limbii române;
  - *vechimea* poporului român aici, adică în spațiul României de astăzi (carpato-danubiano-pontic);
  - *continuitatea* – din vremea cuceririi romane a împăratului Traian, până astăzi;
  - *unitatea* românilor din cele trei provincii istorice: Țara Românească, Moldova, Transilvania;
- Ideea *romanității românilor* a fost abordată (cauzele abordării, discuțiilor despre ea) atunci când:
- Statele vecine (Imperiul Bizantin, Ungaria, Imperiul Otoman...) au vrut să cucerească spațiul acesta;
  - Papalitatea a încercat să impună dominația sa spirituală – catolicismul; să îi convertească pe românii ortodocși;
  - Statele europene creștine s-au văzut confruntate cu pericolul expansiunii islamice – Poarta otomană;
  - Umaniștii erau interesați de istoria popoarelor care își aveau originea în poporul antic roman, latin.

Numele sub care cronicarii îi aminteau pe români erau cele de *romanici, valahi, volohi, olahi, blacchi...*

Pentru Evul Mediu avem următoarele mărturii despre romanitatea românilor:

Din Orient - Imperiul Bizantin – împărații Vasile al II-lea, Constantin al VII-lea, ist. Ioan Kynamos – sec. X-XII;

Din Occident, cronicarii maghiari – Anonymus, Simon de Keza, Antonius Bonfinus – italian de origine;

Cronicari, papi italieni – papa Inocențiu III, papa Pius II, Flavio Biondo, Poggio Bracciolini etc., ultimii trei fiind și umaniști – sec. XV; apoi, cronicari greci refugiați de la Constantinopol – Demetrie și Laonic Chalcocondil...

Pe parcursul Evului Mediu se constată și începutul **politizării ideii originii românilor**, datorită/ din cauza conflictelor militare româno-polone (Ștefan cel Mare, Ștefăniță, Petru Rareș), sau româno-ungare (Mihai Viteazul - 1600).

Amintim aici cronicarul polonez Martin Bielski, sau cronicarul maghiar Ștefan Szamosközy (sec. XVI-XVII);

Politizarea ideii despre originea poporului român și a spațiului în care s-a format se accentuează în secolul al XVIII-lea, când românii ardeleni cer drepturi politice prin *Mișcarea Supplex*-ului inițiată de către Școala Ardeleană.

Cronicarii străini care lansează **teoria imigraționistă**, una neștiințifică și tendențioasă, sunt în sec. XVIII – austriecii Sulzer și Engel, iar în sec. XIX istoricul austriac Robert Roesler, autor al celebrei **Teorii imigraționiste**.

Alți istorici străini, oameni de știință renumiți, contestă teoria imigraționistă, pronunțându-se în favoarea românilor, a autohtoniei lor; amintim aici pe englezul Edward Gibbon sau germanul Th. Mommsen - sec. XVIII-XIX.

b. Cronicarii/istoricii din spațiul românesc abordează problema romanității românilor mai târziu, din sec. XVI- XVII.

În Evul Mediu putem aminti următorii cronicari interesați de originea poporului român, din rândul căruia provin:

- Transilvania - *Nicolaus Olahus* – sec. XVI, el scrie și despre originea română a lui Iancu de Hunedoara;

- Moldova – *Gr. Ureche, Miron Costin, Ion Neculce* – *constată asemănările dintre limba română și italiană*; tot din Moldova - cronicarul domnitor *Dimitrie Cantemir*, cel care lansează **ideea purismului latin - sec. XVIII**.

- Țara Românească - amintim pe *Constantin Cantacuzino*, stolnicul; scrie o *Istorie a Țării Românești* - 1700.

La finalul sec. al XVIII-lea și începutul sec. următor, reprezentanții *Școlii Ardelene*, precum cronicarii – istorici, lingviști – *Petru Maior, Gh. Șincai, Samuil Micu, Ioan Budai-Deleanu* - continuă teza lui Cantemir, aceea a **purismului latin**. Ideea era folosită ca armă de luptă în vederea/ cu scopul obținerii de drepturi politice pentru românii din Ardeal.

În finalul secolului fanariot, adică la începutul sec. XIX, istorici greci, precum D. Fotino și D. Philiphide, scriu despre originea românilor atât din romani cât și din daci, idee preluată în secolul XIX de numeroși istorici români.

În sec. al XIX-lea *alternează ideile* precum: românii sunt doar urmașii romanilor sau ai romanilor dar și ai dacilor.

- aici amintim istorici precum August Treboniu Laurian, respectiv B.P. Hasdeu, A.D. Xenopol, N. Iorga...

La început de sec. XX, **dacii își iau revanșa**, istoricul hunedorean Nicolae Densușianu exagerând evident rolul lor în istoria lumii – el este autorul unei cărți de dimensiuni uriașe/ mai mult un «roman fantastic» – *Dacia preistorică*.

- Teoria sa – bazată pe faptul că **dacii i-au învățat pe romani limba... latină** - va fi preluată ulterior de mișcarea naționalistă extremistă interbelică dar și în perioada comunismului-naționalist al lui Ceaușescu – Iosif Constantin Drăgan.

În primii ani ai comunismului românesc, **perioada stalinistă (1948-1953)**, atunci când modelul rus se impunea peste tot, istoricul Mihail Roller **accentua rolul slavilor** în etnogeneză română, neputând nega romanitatea românilor.

Din ultimele decenii ale secolului XX datează o contribuție valoroasă, de certă valoare științifică, aparținând istoricului sas ardelean Adolf Armbruster – *Romanitatea românilor, Istoria unei idei*. Este, de fapt, lucrarea sa de doctorat.

Perioada postdecembristă (după revoluția din 1989) a adus o abordare mai lipsită de dogmă, și o libertate de exprimare, așa cum se întâmplă în cazul istoricului Lucian Boia, care demitizează problematica (Și Armbruster e OK).

Două idei componente ale tezei romanității românilor sunt:

.....
Două idei susținute de criticii romanității românilor sunt:

.....
Două momente în care apar idei critice, chiar jignitoare la adresa originii românilor sunt:

.....
Două exagerări pe care le-au făcut unii cronicari sau istorici români sunt (cronicarii în secolele XVII-XVIII, dar și la început de XIX; istoricii la început de XIX sau la început de XX):

2. Secolul XX între democrație și totalitarism

În secolul XX, în Europa întâlnim atât regimuri democratice în state precum Marea Britanie, Elveția, Suedia..., cât și totalitare (de dictatură) – Rusia Sovietică/apoi URSS (1917-1991), Italia fascistă (1922-1943), Germania nazistă (1933-1945).

La începutul secolului XX, democrația liberală se definea prin mai multe elemente specifice/caracteristici, principiile fundamentale fiind: suveranitatea poporului, separarea și echilibrul puterilor în stat, pluralismul politic, garantarea drepturilor și libertăților cetățenești, domnia legii (*statul de drept*), alegerile libere. Se îmbinau liberalismul (garantarea libertăților) cu democrația (puterea poporului exprimată prin vot).

În perioada interbelică noi state devin democratice: Finlanda, Cehoslovacia – două state nou-apărute după Primul Război Mondial; altele, își consolidează democrația grație votului universal (apoi și pentru femei) – Belgia, Norvegia, Danemarca, Olanda...

În perioada postbelică (1945-1989), în marea majoritate a statelor vest-europene regimul democratic este prezent (inclusiv în Germania de Vest sau Italia); excepție fac, peț de câteva decenii: Spania franchistă, Portugalia lui Salazar, Grecia prin anii '70.

În schimb, în Europa răsăriteană, (de fapt în spațiul controlat de către URSS, plus Iugoslavia și Albania „între Marea Baltică, Marea Adriatică și Marea Neagră”), întâlnim regimuri de dictatură, totalitar-comuniste. Între statele din vestul Europei și cele comuniste din răsărit s-a interpus o „cortină de fier” pentru aproape o jumătate de veac.

La sfârșitul secolului XX, după prăbușirea comunismului (în mare măsură în anul 1989), democrația se impune și în jumătatea estică a Europei: Germania de Est (reunită cu Germania de Vest – 1990), Polonia, Cehoslovacia (divizată apoi în Cehia și Slovacia), Ungaria, România, Bulgaria; mai apoi statele foste iugoslave, Albania, statele baltice – desprinse din URSS – 1991...

Putem concluziona că democrația a fost o caracteristică a Europei de-a lungul întregului secol XX.

Al doilea tip de regim politic întâlnit în Europa în secolul XX este regimul totalitar, de dictatură.

Primul stat unde s-a impus o ideologie politică totalitară – comunismul, a fost Rusia (1917, prin Lenin); în 1922 s-a format URSS. În anul 1917, pe fondul distrugerilor și eșecului militar se produce înlăturarea monarhiei - țarul Nicolae al II-lea este silit să abdice – martie 1917. În toamnă, „marea revoluție socialistă din octombrie” - pe stil nou 7 noiembrie -, comuniștii lui Lenin preiau puterea la Petrograd/Sankt Petersburg de astăzi. Este impusă *dictatura proletariatului/ideologia marxist-leninistă/comunismul*. Sunt confiscate averile – pământurile, fabricile, băncile, numeroase locuințe particulare; este impusă cenzura presei; sunt încălcate flagrant drepturile și libertățile cetățenești – prin folosirea poliției politice – CEKA, GRU, NKVD, KGB); partidele sunt desființate - singurul partid fiind cel conducător – Partidul Comunist/bolșevic; puterile statului sunt concentrate în mâinile unui grup restrâns de persoane; principiul separării puterilor este desființat, partidul unic va controla totul (societatea în ansamblul său, viața publică și privată), familia imperială este asasinată, Senatul desființat, biserica ortodoxă este subordonată și persecutată, celelalte culte persecutate sau chiar desființate etc.; Apogeul terorii este atins în vremea lui Stalin (1929-1953) – în timpul colectivizării agriculturii, apoi al Marii Terori/Epurări (1936-1938); victimele se numără cu zecile de milioane, GULAG-ul Siberian este ticsit cu deținuți politici; după al Doilea Război Mondial, Stalin impune „fericirea” comunistă și în statele Europei C și S-E aflate sub ocupația Armatei Roșii.

Un regim totalitar de extremă-dreapta este cel fascist italian. Pe fondul gravei crize economice, șomajului, grevelor nesfârșite, pericolului comunist, nemulțumirilor față de sistemul tratatelor de pace de la Paris-Versailles (1919-1920) – tratate care nu acordase Italiei nicio colonie (expresia „victorie mutilată”), **Benito Mussolini** – liderul **Partidului Național Fascist** - organizează „marșul asupra Romei” (1922), iar regele îl desemnează prim-ministru. Până în 1926, Mussolini acaparează întreaga putere – elimină celelalte formațiuni politice, sindicatele, libertatea presei. Fascismul italian păstrează totuși, din considerente strategice, monarhia, Senatul, Biserica Catolică, pentru a-și legitima astfel puterea și a etala menținerea tradițiilor istorice imperiale romane. Ca și celelalte totalitarisme (**comunismul, nazismul**), **fascismul** italian este agresiv, ducând o politică externă expansionistă, în Europa și Africa.

Regimul fascist italian se prăbușește în 1943, pe fondul pierderii războiului și a capitulării Italiei în fața Aliaților anglo-americieni, Marele Consiliu Fascist îl dămite pe Mussolini, iar regele îl arestează. Va fi executat în aprilie 1945 la Milano.

Un alt regim totalitar de extremă dreapta este nazismul german. În Germania, în anul 1933, (pe fondul dezastrului produs de Marea Criză Economică – milioane de șomeri), partidul lui Hitler – Partidul Național Socialist (abreviat **nazist**), câștigă alegerile parlamentare; președintele german îl desemnează pe Hitler în funcția de *cancelar al Reich-ului* – ianuarie 1933. În doar câteva săptămâni, Hitler acaparează tot mai multă putere, într-un an deține toată puterea: desființează toate celelalte partide, arestează liderii dar și membri de rând, închiși în lagăre de concentrare, subordonează sindicatele, folosește Gestapo – poliția politică împotriva oricărui opozant; controlează SS cu ajutorul căruia dizolvă SA... Duce o politică extrem de agresivă împotriva evreilor (**antisemitism**) și agresivă – de schimbare pas cu pas a tratatelor sistemului Versailles – se reînarmează, ocupă zona renană, Austria, Cehia, Polonia... Nazismul german se prăbușește în mai 1945, în contextul pierderii celui de-al Doilea Război Mondial.

După o amplă acțiune americană de denazificare, demilitarizare, democratizare în primii ani postbelici, Germania de Vest – din 1949 Republica Federală Germană – se transformă într-un stat democratic, prosper, unul dintre motoarele integrării europene.

Constatăm că principiile de organizare a regimurilor totalitare – comunist, fascist, nazist – sunt total opuse celor democratice. Astfel, specifice totalitarismului de ambele extreme sunt următoarele principii/practici: dictatura unei persoane, controlul puterilor statului, monopartidismul, încălcarea drepturilor omului și cetățeanului, dirijismul economic, statul polițienesc, formalitatea votului.

România în perioada postbelică a parcurs mai multe etape: *între anii 1944 și 1947* - la adăpostul Armatei Roșii, comuniștii au acaparat toate pârghiile puterii: au impus guvernul Petru Groza (1945), au falsificat alegerile (1946), au desființat partidele democratice – PNT și PNL – (1947), au abolit monarhia și au proclamat Republica Populară Română (30 decembrie 1947).

Perioada conducerii lui Gheorghiu-Dej (1948-1965) – regim stalinist - s-a caracterizat (în intervalul 1948-1958) printr-o strictă subordonare față de URSS; din 1958 în 1965, Gheorghiu-Dej a început să se opună tot mai energic controlului sovietic.

Anii 1965-1989 se caracterizează printr-un **regim național-comunist**, în care **Nicolae Ceaușescu** concentrează tot mai multă putere de decizie în mâinile sale și ale membrilor familiei sale, iar **cultul personalității** capătă dimensiuni gigantice și aspecte grotești.

După înlăturarea regimului comunist – decembrie 1989 – în ultimul deceniu al secolului XX s-a trecut la edificarea unui **regim politic democratic**: pluralism politic, alegeri libere, o Constituție democratică – 1991, garantarea drepturilor omului...

3. România de la totalitarism la statul de drept (România în secolul al XX-lea)

1. România 1901-1918 – Monarhia constituțională: regii Carol I (1866-1914) și Ferdinand I (1914-1927)

La începutul sec. al XX-lea, forma de guvernământ a României era monarhia constituțională, bazată pe *Constituția din 1866*, cu modificările suferite de aceasta de-a lungul vremii. Puterile statului erau separate: puterea legislativă era încredințată regelui și Adunării Legislative bicamerale (Parlamentul), compusă din Adunarea /Camera Deputaților și Senat (cu membrii desemnați într-o manieră diferită); puterea executivă era încredințată Regelui care numea și revoca miniștrii, prim-ministrul - șeful Cabinetului / Guvernului; puterea judecătorească era încredințată instanțelor judecătorești, până la cea mai înaltă instanță – Înalta Curte de Casație și Justiție (magistrații erau inamovibili, iar sentințele se pronunțau în numele legii). Sistemul de vot era unul restrictiv, ca de altfel în cea mai mare parte a statelor europene, bazat pe votul censitar. Erău excluse de la vot întregii categorii precum femeile, necreștinii - evreii; unii alegători votau în mod direct (foarte puțini - sub 5%, cei care plăteau un anumit impozit statului, cei știutori de carte), cea mai mare parte a bărbaților creștini votau în mod indirect, prin desemnarea unui elector la 50 de persoane. Drepturile și libertățile cetățenești erau garantate prin legea fundamentală, așa că putem spune că România avea un regim politic de democrație liberală.

2. România 1919-1938 – Monarhia constituțională: regii Ferdinand I și Carol al II-lea (1930-1940)

În anul 1917, regele Ferdinand a adresat soldaților de pe front un apel în care promitea realizarea a două importante reforme: votul universal și reforma agrară, schimbări propuse și de P.N.L. încă din anul 1914. În toamna anului 1918, odată cu terminarea războiului mondial, a fost adoptat decretul de instituire a sufragiului universal, obligatoriu pentru toți bărbații, indiferent de religie, de peste 21 de ani, primele alegeri pe baza acestui decret având loc în anul 1919 (P.N.L. s-a consolidat; P.C. a dispărut; a apărut un alt mare partid democratic - P.N.Ț.; au apărut și formațiuni politice extremiste - P.C.R., dar și L.A.N.C. și Legiunea Arhanghelului Mihail - Garda de Fier - Mișcarea Legionară); reforma agrară a fost aplicată și ea de-a lungul a mai multor ani în perioada 1918-1921. Constituția din anul 1923, adoptată de Parlament/Adunarea Constituantă, a cuprins și aceste prevederi - vot universal, garantarea proprietății etc., astfel că regimul politic democratic a fost consolidat. Celelalte principii ale Constituției din 1866 au rămas aproape neschimbate: *monarhia constituțională ereditară, suveranitatea poporului, separarea puterilor, pluralismul politic, garantarea drepturilor și a libertăților cetățenești* etc. În anii 1925-1927, România a trecut prin așa-numita „criză dinastică”, cauzată de refuzul principelui Carol, moștenitorul tronului, de a-și asuma prerogativele monarhice. În context, în ianuarie 1926, Parlamentul a votat legea care a instituit Regența, pentru tutelarea noului rege - Mihai, dacă acesta va ajunge monarh înainte de majorat. În iulie 1927, după moartea regelui Ferdinand, rege a devenit Mihai (născut în 1921), ajutat de o Regență compusă din trei persoane: patriarhul Miron Cristea, președintele Î.C.C.J. - Gh. Buzdugan și principele Nicolae. În anul 1930, pe fondul Marii Crize Economice, a demersurilor P.N.Ț. care spera să domine viața politică, Carol a revenit în țară fiind încoronat rege de către Parlament la data de 8 iunie 1930 sub numele de regele Carol al II-lea. Acesta a respectat formal atribuțiile stipulate prin Constituția din 1923, dar a făcut demersuri sistematice pentru acapararea a tot mai multă putere. În anul 1938, într-un context intern și extern extrem de complicat, Carol al II-lea a dat o lovitură de stat impunând un regim personal, numit de unii „dictatura regală”, de alții „regim de autoritate monarhică”.

3. România 1938-1940 – monarhia autoritară a regelui Carol al II-lea

În februarie 1938, Consiliul de Miniștri/Guvernul condus de patriarhul Miron Cristea a adoptat o nouă Constituție: prin aceasta puterea regelui sporea substanțial, separarea puterilor și independența justiției erau diminuate, la fel și drepturile și libertățile cetățenești (se impune, de exemplu, pedeapsa cu moartea pe timp de pace), partidele politice sunt desființate; ulterior se formează un singur partid - Frontul Renașterii Naționale - devenit în 1940 Partidul Națiunii - autodeclarat „partid unic și totalitar”. Pe fondul pierderilor teritoriale din vara anului 1940 (circa 100 000 km, 6,7 mil. loc - adică 1/3 din România), regimul monarhiei autoritare se prăbușește, *România intrând în zodia dictaturilor*.

4. România 1940-1944 – dictatura generalului/mareșalului Ion Antonescu

În 6 septembrie 1940, generalul Ion Antonescu l-a silit pe Carol al II-lea să abdice; rege a ajuns Mihai, dar cvasitotalitatea puterilor aparținea generalului; Constituția din 1938 a fost suspendată, România nemaivănd practic o constituție, partidele politice, cu excepția celui legionar care ajunge la guvernare (sept. 1940-ian. 1941), au rămas desființate. După înlăturarea legionarilor, în februarie 1941 este desființat și „statul național legionar”, iar „Conducătorul Statului” Ion Antonescu impune o autentică dictatură militară, cu o politică antisemită și luptă în alianță cu Germania nazistă pentru recuperarea teritoriilor pierdute în favoarea U.R.S.S. (Basarabia, Bucovina de Nord și ținutul Herța).

5. România 1944-1947 – pregătirea totalitarismului comunist

În contextul dezastrului militar, la 23 august 1944 regele Mihai organizează o lovitură de stat: mareșalul Antonescu este demis și arestat, Constituția din 1923 este repusă parțial în vigoare, monarhul exprimându-și speranța în revenirea la un regim democratic; lucru dovedit imposibil în contextul prezenței a milioane de soldați sovietici aici și a dezinteresului Occidentului față de România („acordul de procentaj” de la Moscova - 9 oct. 1944); forțele procomuniste, sprijinite de Kremlin, preiau puterea, la 6 martie 1945 fiind instalat guvernul Petru Groza. În trei ani, acesta acaparează toată puterea: desființează Senatul, acordă drept de vot femeilor, falsifică alegerile din nov. 1946, desființează partidele democratice - P.N.Ț., P.N.L., ai căror lideri sunt întemnițați, înlătură monarhia, silindu-l pe regele Mihai să abdice - 30 decembrie 1947, impunând Republica Populară Română și „democrația-populară”, România fiind ultima țară din zonă unde s-a întâmplat acest lucru.

6a. România 1947-1989 – regimul totalitar comunist

Între anii 1948-1965 (perioada lui Gh. Gheorghiu-Dej), avem de-a face cu un autentic regim stalinist: în 1948 M.A.N. (de fapt, PMR) adoptă *Constituția R.P.R.*, „R.P.R. - stat popular, unitar, independent și suveran”, în care conducerea este deținută de către partidul unic P.C.R., devenit P.M.R., care controlează Prezidiul Marii Adunări Naționale, M.A.N., Consiliul de Miniștri, justiția, societatea în integralitatea sa. Constituția din 1948 creează premisele trecerii la naționalizarea industriei, colectivizarea agriculturii, planificarea economică rigidă etc.

Constituția din 1952 marchează subordonarea totală față de U.R.S.S., prin „capitolul introductiv” care exaltă rolul Armatei Sovietice în actul de la 23 august 1944. Este numită și constituția „construirii socialismului”: Partidul Comunist - numit acum P.M.R. - forță politică conducătoare în toate domeniile; industria fusese naționalizată, agricultura era în curs de colectivizare, justiția era subordonată, respectarea drepturilor omului facultativă. La finele anilor '50, regimul Dej încearcă o îndepărtare de Moscova, lucru vizibil în cadrul politicii P.M.R., sau a opțiunilor de dezvoltare economică. Însă modelul comunist nu este și nu va fi abandonat, nici atunci și nici în timpul lui Nicolae Ceaușescu.

6b. *Constituția din 1965*, cea din timpul lui Nicolae Ceaușescu, marchează trecerea la *național-comunism*, contestând Moscovei dreptul de a dirija politica autorităților de la București. „Capitolul introductiv” este înlăturat, numele țării este de R.S.R., al partidului unic P.C.R.; M.A.N. continuă să fie desemnată drept „organul suprem al puterii de stat, unicul organ legiuitor al R.S.R.” însă P.C.R. controlează de fapt totul. Se înființează o nouă funcție, Consiliul de Stat, care va înlocui Prezidiul M.A.N., funcție deținută ulterior de N. Ceaușescu. În anul 1974, printr-o revizuire a constituției, se înființează o nouă funcție, cea de Președinte al R.S.R., - funcție deținută de către N. Ceaușescu până în decembrie 1989 -, marcând o tot mai mare concentrare a puterii în mâinile unui singur om, care cumula foarte multe alte funcții: secretar general al P.C.R., cdt. forțelor armate etc.

7. România postdecembristă - până în zilele noastre, revenirea la regimul democratic

În zilele revoluției anticomuniste - la 22 decembrie 1989, Comunicatul C.F.S.N. reliefa dorința revenirii la un regim democratic. După înlăturarea structurilor comuniste, se adoptă decretul referitor la reînființarea formațiunilor politice, au loc primele alegeri libere postcomuniste - 20 mai 1990; Parlamentul ales - devenit Adunare Constituantă dezbate și adoptă o nouă Constituție - nov. 1991, aprobată de cetățeni prin referendumul din 8 decembrie 1991, cuprinzând principii democratice: suveranitatea poporului, separarea puterilor, pluralismul politic, garantarea drepturilor și libertăților cetățenești, egalitatea în fața legii, statul de drept, legalitatea etc., dar păstrând din perioada comunistă forma de guvernământ republicană, România fiind o republică semiprezidențială, cu raporturi echivoce în privința executivului. În orice caz, evenimentele din 1989 au marcat, și în ***România, ca în toată Europa Centrală și de Sud-Est, trecerea de la regimul totalitar comunist la un regim democratic.***

4. Constituțiile României

A. Proiecte constituționale (1822-1864)

1. Primul proiect constituțional scris în spațiul românesc a fost un act elaborat în Moldova, în anul 1822, de către un mic boier liberal, pe nume Ionică Tăutu; Proiectul de constituție se numea „Constituția celor 77 de puncturi” (puncte), sau „*Constituția cărvunurilor*”; proiectul nu a fost pus în practică din cauza opoziției marilor boieri, deși domnitorul Moldovei, Ioniță Sandu Sturdza, era favorabil reformelor preconizate de acesta – de exemplu, limitarea puterii marii boierimi și acordarea de drepturi politice și orașenilor/târgoveți.

Conform acestui act constituțional, statul român - Moldova - urma să fie organizat pe baza principiului separării puterilor, astfel:

- Puterea legislativă urma să fie deținută de către o *Adunare Obștească* (formată din diferite categorii de boieri) și *Domnitor*;
- Puterea executivă o exercita *Domnitorul*, numit și *Gospodar* sau *Hospodar*;
- Puterea judecătorească era exercitată de către *instanțele judecătorești*, ultima instanță de judecată fiind *Domnul*.

Cetățenii urmau să fie egali în fața legii; este vorba, însă, doar de anumite categorii: boieri mari, mijlocii, mici, negustori, meșteri...

2. Primul act cu valoare constituțională aplicat în spațiul românesc, în Țara Românească din 1831, și în Moldova din anul 1832, este *Regulamentul Organic*. El a fost impus de către puterea protectoare - Rusia, prin generalul Pavel Kiseleff, rămânând în vigoare, cu o întrerupere în timpul revoluției pașoptiste în Țara Românească (iunie-septembrie 1848), până în anul 1858.

Acest proiect constituțional prevedea că puterile statului sunt separate, ele fiind organizate astfel:

- Puterea legislativă era deținută de către *Adunarea Obștească* (dominată de marii boieri conservatori) și *Domnitor*;
- Puterea executivă era deținută de către *Domnitor*, ales pe viață, ajutat de un Sfat administrativ (guvern) compus din 6 membri;
- Puterea judecătorească era exercitată de către instanțele de judecată, în frunte cu *Înaltul Divan Domnesc*.

Domnitorul, numit și *Hospodar*, urma să fie ales pe viață de către *Obșteasca Adunare extraordinară* (formată din boieri mari și mici).

De asemenea, acest proiect constituțional cuprindea și multe alte prevederi în diverse domenii: justiție, ordine publică, sănătate etc.

Pentru că acest act constituțional era impus de către Rusia, iar *articolul adițional* conferea puterii protectoare dreptul de intervenție în adoptarea legislației interne românești, el a fost aspru criticat de către revoluționarii pașoptiști din Țara Românească – iunie 1848.

3. Un alt proiect constituțional este cel adoptat în anul 1858 de către Marile Puteri, în perspectiva unirii Principatelor Moldova și Valahia; Acest proiect constituțional se numea *Convenția de la Paris*; el prevedea ca țara să se numească *Principatele Unite ale Moldovei și Valahiei*, să fie condusă de către doi domni, două Adunări (puterea legislativă) și de două Guverne (puterea executivă), dar să aibă și două instituții comune la Focșani: Comisia Centrală – pentru pregătirea legilor -, și Înalta Curte de Justiție și Casație.

Statul român nu era independent, el fiind sub suzeranitatea Imperiului Otoman și sub garanția colectivă celor Șapte Mari Puteri: Franța, Sardinia (viitoarea Italie), Prusia (viitoarea Germanie), Rusia, Anglia, Austria, Imperiul Otoman.

4. Pentru că în statul român interveniseră numeroase schimbări, față de ceea ce prevăzuseră Marile Puteri în actul constituțional din 1858 (de ex.: Principatele Române erau conduse de către un singur Domn – Al.I. Cuza, un singur Guvern și o singură Adunare/ Parlament, dar și pentru că domnitorul Al.I. Cuza impusese un regim autoritar, micșorând atribuțiile celorlalte puteri ale statului, înființase o nouă cameră parlamentară numită *Corp Ponderator* sau *Senat*, îngrădise unele drepturi cetățenești), în anul 1864, domnitorul Unirii, Al.I. Cuza a impus, prin plebiscit, o nouă lege fundamentală, numită *Statutul Dezvoltător al Convenției de la Paris*, sau *Statutul lui Cuza*.

(Așadar, proiecte constituționale: *Constituția cărvunurilor*, *Regulamentul Organic*, *Convenția de la Paris*, *Statutul dezvoltător al...*)

B. Constituțiile României – de când țara se numește România

1. *Constituția din 1866*. După detronarea domnitorului Al.I. Cuza în anul 1866, forțele politice dorind impunerea unui regim politic democratic, Statutul lui Cuza a fost înlocuit cu *prima Constituție democratică*, anume Constituția din anul 1866, sau Constituția domnitorului / principelui Carol I.

Noua lege fundamentală, adoptată de Parlament/Ad. Constituantă, inspirată din cea belgiană, una dintre cele mai moderne ale acelor vremuri; stabilea numele de România, cuprindea principiile democratice precum: forma de guvernământ era monarhia constituțională ereditară, suzeranitatea poporului, puterile statului erau separate, pluralismul politic, garantarea drepturilor și libertăților cetățenești, precum: libertatea presei, persoanei, conștiinței, liberul acces la justiție, dreptul de azil, garantarea proprietății private etc.

Puterile statului erau împărțite astfel:

Puterea legislativă era deținută de către Domnitor și o Adunare legislativă, formată din Senat și Adunarea Deputaților; Puterea executivă era deținută de către Domnitor, care o încredința Guvernului; Puterea judecătorească era deținută de către instanțele de judecată (judecătorii, tribunale, Curți de Apel), în frunte cu Înalta Curte de Justiție și Casație.

Prerogativele domnitorului erau destul de largi: în domeniul executiv – numea și revoca ministrii; În privința legislativului – convoca camerele Parlamentului, dizolva Parlamentul, promulga, sancționa legile; drept de veto – putea respinge legile;

Totodată, domnitorul conducea armata, acorda decorații/medalii și grade militare, încheia tratate, bătea monedă, grația sau amnistia. Atribuții precum acordarea de medalii, încheierea de tratate și baterea monedei arătau clar că România dorea să fie un stat suveran și independent, deși *de jure* se afla sub suzeranitatea Porții și sub garanția colectivă a Marilor Puteri.

Deși democratică, această primă constituție românească avea și unele limite/discriminări, anume: votul era censitar, putând să voteze doar oamenii cu bani și cu pregătire școlară; femeile și evreii nu aveau drept de vot; cei fără avere votau în mod indirect (un alegător la 50 de bărbați majori). Așadar, existau discriminări în privința drepturilor politice.

Această Constituția a rămas în vigoare, cu unele revizuri, până în anul 1923. Modificările au fost realizate pentru eliminarea discriminării evreilor, proclamarea Regatului, creșterea numărului de alegători – 1879, 1884.

Altă revizuire – în 1917 – pentru reforma agrară și impunerea votului universal – revizuri cu care Parlamentul, refugiat la Iași în timpul Primului Război Mondial, a fost de acord, iar regele Ferdinand a și adoptat decretele necesare în anul 1918.

Această constituție democratică impunea principiul democratic, cel al monarhiei constituționale, că: „*Regele (Domnitorul) domnește dar nu guvernează*”, România fiind o monarhie constituțională ereditară – pentru stabilitatea țării și a dinastiei.

2. Constituția din 1923, a României Mari, a Marii Uniri, a regelui Ferdinand I. Era o Constituție democratică. Ea era necesară datorită realizării Marii Uniri din anul 1918, dar și pentru îndeplinirea cererilor formulate de către reprezentanții provinciilor românești unite cu țara-mamă în 1918, în adunările de la Chișinău, Cernăuți și Alba Iulia.

Totodată, o nouă constituție era necesară datorită evoluției societății românești și aplicării celor două mari reforme pe care regele Ferdinand le promisese soldaților în anul 1917, și care fuseseră legiferate în anii 1918-1921.

Față de Constituția din anul 1866, Constituția din 1923 avea puține modificări, dar de substanță, democratice:
- Sufragiul/votul a devenit universal, obligatoriu pentru toți bărbații de peste 21 de ani, cu excepția magistraților și a ofițerilor activi; s-au eliminat astfel votul censitar și discriminarea necreștinilor, mai ales a evreilor; femeile în continuare nu aveau drept de vot (vor primi drept de vot, parțial – 1938; și din 1946 - când s-a desființat și Senatul).

Totodată, proprietatea a dobândit o funcție socială, exproprierea putându-se face pentru cazuri de utilitate publică și în interesul societății, cum se și făcuse prin reforma agrară care desființase marile moșii împărțite la milioane de țărâni.

Marea majoritate a celorlalte prevederi erau identice celor din Constituția din 1866: suveranitatea poporului, separarea puterilor în stat, pluralismul politic, garantarea drepturilor și libertăților cetățenești, atribuțiile regelui. Ea a fost adoptată de către Parlament/Adunarea Constituantă în anul 1923, în timpul guvernării liberale; deși celelalte partide parlamentare, precum PNR și P.Ț. nu au votat Constituția, ele au condus după ea, atunci când au ajuns la putere.

3. Constituția autoritară a regelui Carol al II-lea, Constituția monarhiei autoritare. Regimul carlist

În februarie 1938, Consiliul de Miniștri/Guvernul condus de patriarhul Miron Cristea a adoptat o nouă Constituție, ea fiind supusă apoi plebiscitului unui electorat neinformați și manipulați, chiar intimidat. Prin această Constituție, forma de guvernământ a României rămânea monarhia, dar regimul politic era unul autoritar, puterea regelui sporea substanțial – era socotit Capul Statului; separarea puterilor și independența justiției erau diminuate, la fel și drepturile și libertățile cetățenești (se impun, de exemplu, pedeapsa cu moartea pe timp de pace, dreptul de vot de la 30 de ani, partidele politice sunt desființate; ulterior se formează un singur partid – Frontul Renașterii Naționale - FRN - devenit în 1940 Partidul Națiunii – autodeclarat „partid unic și totalitar”). Constituția rămâne în vigoare până în septembrie 1940, atunci când Carol al II-lea este înlocuit cu regele Mihai, dar adevăratul Conducător al Statului era generalul/mareșalul Ion Antonescu, care conduce fără Constituție, deși câteva atribuții constituționale revin *regelui Mihai, care poate numi/demite premierul*.

II. Constituțiile totalitare, de influență sovietică, ale României posbelice – neagă toate principiile democratice

1. Constituția din 1948 – totalitar-stalinistă. Înlăturarea monarhiei constituționale, prin abdicarea forțată a regelui Mihai, și impunerea regimului politic de „democrație-populară”, totalitar, necesita o nouă Constituție. În 1948, M.A.N. (de fapt, PMR) adoptă Constituția R.P.R., „*R.P.R. - stat popular, unitar, independent și suveran*”, în care conducerea este deținută de către partidul unic P.C.R., devenit P.M.R., care controlează Prezidiul Marii Adunări Naționale, M.A.N., Consiliul de Miniștri, justiția, societatea în integralitatea sa. Constituția din 1948 creează premisele trecerii la naționalizarea industriei, colectivizarea agriculturii, planificarea economică rigidă, limitarea drepturilor și libertăților cetățenești – este limitat dreptul de vot, este încălcat dreptul de proprietate etc., se impune inegalitatea în fața legii.

2. Constituția din 1952 marchează subordonarea totală față de URSS, prin adăugarea „*capitolului introductiv*” care exaltă rolul Armatei Sovietice în actul de la 23 august 1944. Este numită și constituția „*construirii socialismului*”: Partidul Comunist – numit PMR – definit „*forță politică conducătoare*” în toate domeniile; industria fusese naționalizată/ confiscată, agricultura era în curs de colectivizare, justiția subordonată, respectarea drepturilor omului și votul formale...

3. Constituția național-comunistă din anul 1965 - a lui Nicolae Ceaușescu. Noua lege fundamentală, adoptată de către Marea Adunare Națională - MAN, marchează *trecerea la național-comunism*, contestând Moscovei dreptul de a dirija politica autorităților de la București. „*Capitolul introductiv*” este înlăturat, numele țării este de *Republica Socialistă România* - RSR, al partidului unic - PCR; M.A.N. continuă să fie desemnată drept „*organul suprem al puterii de stat, unicul organ legislativ al statului*.”, însă PCR controla de fapt totul. Se înființează o nouă funcție, *Consiliul de Stat*, care va înlocui Prezidiul M.A.N., funcție deținută ulterior de Nicolae Ceaușescu. În anul 1974, printr-o revizuire a constituției, se înființează o nouă funcție, cea de *Președinte al R.S.R.*, - funcție deținută de către Nicolae Ceaușescu până în dec. 1989, acesta concentrând tot mai multă putere.

Constituția democratică din 1991. România postdecembristă – zilele noastre, revenirea la regimul democratic

Comunicatul C.F.S.N. din dec. 1989 arăta dorința românilor de revenire la un regim democratic. După înlăturarea structurilor comuniste; decret. reînființarea formațiunilor politice; alegeri libere – mai 1990; Parlamentul ales – devenit Ad. Constituantă dezbate și adoptă o nouă Constituție – nov. 1991, aprobată de cetățeni prin referendum - 8 dec. 1991; principii democratice: suveranitatea poporului, separarea puterilor, pluralismul politic, garantarea drepturilor și libertăților cetățenești, egalitatea în fața legii, statul de drept, legalitatea etc., dar păstrând din perioada comunistă forma de guvernământ - republica; România de azi fiind o republică semiprezidențială. Constituția din 1991 a fost revizuită în 2003 în perspectiva aderării României la la N.A.T.O. și U.E.

5. Autonomiile locale în spațiul românesc în sec. IX-XIII. Evoluția instituțiilor statale până în sec.XVIII

Atunci când românii încep să se organizeze în diferite forme de autonomii teritoriale, politice (cnezate, voievodate, „țări”, jupanate ș.a.) iar statele vecine încearcă să le cucerească, apar și primele informații despre acestea în diferite izvoare istorice, documente de cancelarie, inscripții, cronici, diplome ș.a.:

- maghiare – Cronica lui Anonymus – *Gesta Hungarorum*; Cronica lui Simon de Keza, Cronica lui Ioan de Târnave etc.
- bizantine – *Alexiada* Annei Comnena; inscripția din Dobrogea datând din anul 943 – unde este amintit Jupan Dimitrie etc.

TRANSILVANIA În spațiul Transilvaniei – *spațiul intracarpatic* - avem următoarea situație:

Când maghiarii ducelui Arpad încearcă să cucerească Transilvania, în sec. IX-X (anii 896-905), documentul *Cronica lui Anonymus* amintește voievodatele (autonomiile) conduse de voievozii Gelu, Glad și Menumorut, formațiunile lor sunt subordonate.

În secolul al XI-lea, când regele maghiar Ștefan cel Sfânt, recent trecut la religia creștină promovată de papă, începe cucerirea Transilvaniei, în documentul *Legenda Sf. Gerard* sunt amintite voievodatele lui Gyula (în Transilvania) și Ahtum (în Banat).

Regalitatea maghiară aduce aici pe *secui* (mai târziu, temporar, și pe cavalerii teutoni – sec.XIII – în Țara Bârsei), pentru a apăra granițele, și pe *sași* pentru a dezvolta economic provincia. Acestor grupuri etnice, coroana maghiară le va acorda privilegiile juridice, fiscale, militare, administrative, ele având un statut de autonomie în cadrul Transilvaniei, dovadă fiind organizarea în *scaune*.

Politic, regatul maghiar încearcă transformarea Ardealului în *principat* – sec. XII -, dar se revine la forma tradițională de *voievodat* autonom subordonat Ungariei. Religios, regii Ungariei doresc impunerea catolicismului, iar românii ortodocși vor fi excluși din viața politică a Transilvaniei – sec. XIV – Ludovic de Anjou; unii, se vor catoliciza și maghiariza, precum, mai târziu, familia Corvinilor – sec. XV, reușind să își păstreze privilegiile și chiar să acceadă la cele mai înalte funcții de conducere ale regatului.

Transilvania rămâne voievodat autonom supus Ungariei până în 1541, sec.XVI, apoi devine principat autonom supus Porții.

ȚARA ROMÂNEASCĂ (UNGRO-VLAHIA, VALAHIA) – statul românesc extracarpatic situat la sud de Carpați

Întemeierea Valahiei a beneficiat de condiții favorabile (factori) interne și externe, precum: existența unor autonomii (cnezate, voievodate, „țări”), decăderea puterii statelor vecine – Hoarda de Aur a tătarilor, regatul Ungariei după dinastia arpadiană.

În spațiul de la sud de Carpați, în sec. XIII documentul *Diploma cavalerilor ioaniți* – 1247 - amintește 5 formațiuni /autonomii prestatale: voievodatele conduse de voievozii Litovoi și Seneslau, cnezatele lui Ioan și Farcaș și „țara” Severinului.

Peste circa 30 de ani (1279), documentele maghiare atestă încercarea voievodului Litovoi de a deveni independent; este ucis.

La finele sec. XIII (1290), tradiția istorică relatează o întemeiere legendară, prin venirea întemeietorului de peste Carpați, din zona „țării” Făgărașului; este vorba despre „*descălecatul*” voievodului Negru Vodă, sau Radu Negru Vodă din Făgăraș - *legendă*.

Adevărata întemeiere a Ungro-Vlahiei, prin înlăturarea suzeranității maghiare și unirea autonomiilor locale, este realizată de către voievodul Basarab, învingător în anul 1330 (sec.XIV) – în bătălia de la Posada -, asupra regelui maghiar Carol Robert de Anjou, cum povestește documentul *Cronica pictată de la Viena*.

Urmașii întemeietorului, dinastia Basarabilor, consolidează statul, luând următoarele măsuri: Nicolae Alexandru fondează – 1359 – Mitropolia Ungro-Vlahiei la Curtea de Argeș, acțiune prin care se poate socoti *autocrator* – „*singur stăpânitor*”; Vladislav Vlaicu bate primele monede, încurajând comerțul și fondează a doua mitropolie ortodoxă – la Severin – 1370.

MOLDOVA – statul românesc extracarpatic, situat la est de Carpați, între Carpații Orientali, Nistru și Marea Neagră.

Întemeierea Moldovei a beneficiat de condiții favorabile (factori), interne și externe, precum: existența unor autonomii locale, prezența drumurilor comerciale care aduceau mari venituri din taxele de tranzit, decăderea puterii tătarilor situați în zona Marii Negre.

La est de Carpați, documentele vremii amintesc formațiuni diverse cu nume pitorești precum: ocoale, codri, cobăle, „țări”...

Procesul întemeietor este legat de *două „descălecate”*, ambele reale, atestate de documente, în sec.XIV; ambii descălecători venind din „țara” Maramureșului, autonomie românească asupra căreia coroana maghiară exercita presiuni în vederea eliminării libertății sale.

Prima etapă este legată de acțiunea voievodului Dragoș, prin anii 1343-1350, în urma victoriilor maghiare asupra tătarilor, voievodul Dragoș fiind numit în fruntea mării de apărare antitătare cu capitală la Baia, *el fiind vasal – supus Ungariei*, lui Ludovic de Anjou.

Pe la 1359-1365, precum scrie *cronicarul Ioan de Târnave*, un *alt voievod din Maramureș, pe nume Bogdan*, nemulțumit de presiunile ungare asupra Maramureșului, trece Carpații în Moldova și înfrânge succesivele atacuri maghiare ale regelui Ludovic I, *aceste victorii antimaghiare marcând formarea statului de sine stătător Moldova, deci întemeierea sa*.

Urmașii săi, adică dinastia Mușatinilor, în același sfârșit de secol XIV, pun bazele instituțiilor – Petru Mușat– Biserica, (mitropolia Moldovei - 1387) sau baterea primelor monede – pentru încurajarea dezvoltării comerțului; Roman I (1391-1394) eliberează și unifică tot spațiul dintre Carpați, Nistru, munte și mare, el de intitulează „domn al Moldovei de la munte la țărmul mării”.

DOBROGEA

Întemeierea statului din spațiul dintre Dunăre și Mare se realizează pornind de la nucleul reprezentat de „țara” Cavarnei, 1230 - sec. XIII. În sec. XIV, precum în cazul celorlalte state românești, se realizează independența, formarea statului dobrogean.

Contextul favorabil este oferit de slăbirea dominației bizantine și de bogăția zonei, brăzdată de drumuri comerciale maritime.

Căpeteniile angrenate în întemeierea Dobrogei, în sec. XIV sunt Ivanco, Dobrotici – socotit întemeietor pe la 1370, Ivanco – primele monede. În condițiile pericolului otoman, la finalul sec. XIV – 1388, Mircea cel Bătrân atașează acest teritoriu țării sale.

INSTITUȚIILE STATALE - în ordinea importanței lor sunt următoarele, având drept componentă și atribuții:

DOMNIA: principala instituție politică. Este electiv-ereditară. Domnul este stăpânul țării – *domn*, șef militar – *voievod*; bate monedă, adună taxe, acordă/ confiscă moșii; este judecător suprem; încheie tratate. *În condițiile accentuării dominației Porții (sec. XVI-XVIII), puterea sa scade dramatic.*

BISERICA: instituție foarte importantă; întemeierea mitropoliilor ortodoxe marchează legitimarea statului de sine stătător. *Mitropolitul îi unge pe domn la încoronare/înscăunare, acțiune prin care îi conferă sacralitate - „din mila lui Dumnezeu”. Vacanță a tronului - mitropolitul îi ține locul.*

SFATUL DOMNESC: este un fel de guvern, format din *dregători* (un fel de miniștri) care îndeplinesc poruncile domnești în domenii precum: conducerea Curții domnești și justiția – *vornicul*; Cancelaria domnească – *logofătul*; adunarea taxelor – *vistierul*; armata – *spătarul, comisul*; apărarea cetății de scaun – *portarul Sucevei* în Moldova; conducerea Olteniei – *Banul*; relațiile externe – *postelnicul*; Sunt și alți dregători care țin mai ales de activitățile de la Curtea domnească: paharnic, stolnic, pivnicer, pitar, clucer, medelnicer, cămăraș, ușar etc.

ARMATA este formată din două corpuri: *Garda domnească* sau Oastea cea Mică și *Oastea cea Mare* – grupând toți bărbații apti de luptă.

ADUNAREA sau **MAREA ADUNARE A ȚĂRII** - formată din boieri mari și mici, curteni, episcopi, călugări/stareți - este un fel de parlament care ia decizii foarte importante - alegerea noului domn, sporirea sumei tributului, declararea războiului, încheierea păcii. **În sec.XVIII – toate decad enorm.**

6. Spațiul românesc între diplomație și conflict în Evul Mediu și la începutul modernității (sec.XIV-XVII) prof. Viorel Ciobanu

După întemeierea statelor medievale românești în sec. XIV - prin victoriile antimaghiare ale voievozilor Basarab și Bogdan -, a apărut un alt pericol - tendințele de dominație exercitate de statele vecine, precum Ungaria, Polonia, dar mai ales Imperiul Otoman.

Pentru menținerea autonomiei, statele române au apelat fie la *diplomație*, încheind alianțe cu Polonia, Ungaria, Venetia, ori s-au integrat politicii antiotomane a papalității – *cruciadele creștine* -, fie au luptat deschis împotriva statului agresor – mai ales Poarta. Rezultatul acestor alianțe, negocieri sau lupte a fost menținerea autonomiei, prin plata tributului, în ciuda pierderii unor teritorii.

Mircea cel Bătrân, domn al Țării Românești între anii 1386-1418; temându-se de Ungaria, Mircea s-a aliat cu Polonia – 1390. Însă, pentru că a ocupat Dobrogea și i-a sprijinit pe sârbi contra Porții, a apărut amenințarea otomană; ca efect, Mircea s-a aliat cu regele Sigismund de Luxemburg al Ungariei - prima alianță antiotomană din această zonă a Europei, Poarta fiind deja la Dunăre.

Tactica sa, ca de altfel a tuturor voievozilor români, în condițiile în care era atacat de armate cu mult mai numeroase, este aceea a hărțuirii, a folosirii elementelor de mediu - păduri, munți, mlaștini, sau altele – întuneric, ceață, dispersarea adversarilor după pradă; în câteva cuvinte, această tactică se numește folosirea elementului surpriză, a „pământului pârjolit”.

Luptele lui Mircea cu otomanii au avut loc la *Rovine* în anul 1394 - victorie; în cruciada de la Nicopole în anul 1396 - eșec.

Spre finalul domniei, pierde Dobrogea și cetățile dunărene Turnu și Giurgiu, însă *menține autonomia prin plata tributului*.

Iancu de Hunedoara a îndeplinit funcția de voievod al Transilvaniei în perioada 1441-1456, secolul XV.

Imperiul Otoman fiind foarte puternic și amenințător, Iancu s-a bazat pe alianța dintre regatele Ungariei și Poloniei - 1440.

A căutat să aibă domni credincioși în Moldova și Țara Românească, încăunând sau detronând diverși domni, precum Vlad Dracul.

A luptat cu turcii în „*Campania cea lungă din Balcani*” în anii 1443-1444, dar mai ales la *Belgrad* în anul 1456 unde l-a învins pe sultanul Mahomed al II-lea, întârziind astfel înaintarea otomană în Europa centrală pentru mai mult de o jumătate de secol.

Vlad Țepeș a domnit în statul Țara Românească, cea mai importantă domnie fiind cea din perioada 1456-1462, sec. XV. Sperând că va primi sprijinul papei Pius II și al regelui Ungariei Matia Corvin, și dorind să limiteze obligațiile față de Poartă-tributul, Vlad Țepeș a intrat în conflict cu sultanul Mahomed II, atacând cetățile turcești de la Dunăre și nemaiplătind tributul stabilit – 1461.

Deși a obținut o victorie în celebrul „*atac de noapte*” de lângă Târgoviște, Vlad Țepeș a fost trădat de boieri, nu a primit sprijin creștin și a fost arestat de regele Matia care îl acuzase de trădare și alianță cu otomanii, și închis cca. 12 ani - din anul 1462.

Revine la domnie în anul 1476, cu ajutorul lui Ștefan cel Mare domnul Moldovei, dar Țepeș a fost rapid ucis de boieri.

Ștefan cel Mare - domn al Moldovei între anii 1457-1504, a domnit într-o perioadă de pericol otoman extrem, cea de-a doua jumătate a secolului XV. De aceea a și desfășurat o bogată activitate diplomatică și militară. Primul tratat de alianță l-a semnat cu Polonia, pentru a se pune la adăpost de un eventual atac al regelui Ungariei, dar și pentru alungarea pretendentului la tron refugiat aici. Ocupând Chilia, Ștefan intră în conflict cu regele Ungariei, acesta îl atacă dar Ștefan îl învinge în bătălia de la Baia din anul 1467. Rezolvând astfel problemele cu Polonia, Ungaria și unii boieri trădători, Ștefan și-a reorientat politica. Nemaiplătind tribut, ocupând Chilia și intervenind împotriva domnului Țării Românești, Radu cel Frumos, el intră în conflict cu Poarta. Sublima Poartă îl atacă în anul 1475, prin Soliman Pașa; victoria este însă a lui Ștefan – bătălia de la *Vaslui* – ianuarie 1475, loc ales cu grijă de către Ștefan.

Imediat după succes, în ianuarie 1475, Ștefan cel Mare trimite scrisori și soli pentru a cere ajutor Venetiei, papei, semnând și un tratat de alianță cu regele ungar Matei Corvin – iunie 1475, conștient de valoarea strategică a Moldovei – „*poarta creștinătății*”.

În anul 1476, Ștefan este atacat atât de tătari, cât și de turci și munteni. Este învins de sultanul Mahomed al II-lea la Valea Albă / Războieni, însă cetățile rezistă – Chilia, Suceava, Neamț; sultanul se retrage cu mari pierderi, cauzate de hărțuieli și ciumă.

Ulterior, în 1484, Poarta ocupă cetățile strategice, vitale pentru Moldova – apărare, comerț -, de la Marea Neagră - Chilia și Cetatea Albă; Ștefan, încercând să obțină sprijinul Poloniei, jură personal credință regelui Cazimir IV (la Colomeea), însă nu primește ajutor, iar atunci Ștefan reîncepe plata tributului către Sublima Poartă, menținând astfel autonomia Moldovei.

Spre finalul domniei, fiind atacat de regele Poloniei, Ioan Albert, Ștefan a obținut victoria de la Codrîi Cosminului - 1497.

La moartea sa - 1504, Moldova, deși pierduse unele teritorii, era totuși autonomă, grație acestor înțelegeri cu sultanul.

Mihai Viteazul a domnit în statul Țara Românească, începând din anul 1593 - a doua jumătate a sec. XVI. Situația politico-militară din Europa era foarte complicată: Ungaria era pașalâc, iar Transilvania devenise, din anul 1541 principat autonom sub suzeranitate otomană. Ca efect, obligațiile țărilor române față de Poartă ajung tot mai mari, mai ales cele ale Țării Românești care nu avea vecin vreo putere creștină. Exista însă speranța îmbunătățirii situației datorită formării, la inițiativa papei Clement VIII, a alianței antiotomane numită Liga Sfântă, alianță compusă din state ca Statul papal, Austria, Spania, Mantova, Ferrara, Toscana, Transilvania...

În 1594 Mihai a declanșat *răscoala antiotomană* la București, apoi a atacat cetățile turcești de la Dunăre. Ca efect, sultanul a decis trimiterea lui Sinan Pașa pentru a transforma Valahia în pașalâc. Ca urmare, Mihai s-a aliat cu principele Transilvaniei Sigismund Bathory, aderând astfel la Liga Sfântă, deși tratatul nu-l mulțumea pe deplin, Mihai devenind vasal principelui Transilvaniei.

În același an - 1595, Mihai obține o victorie asupra lui Sinan Pașa la *Călugăreni* apoi, cu ajutorul Ligii, pe cea de la Giurgiu, iar otomanii se retrag. Luptele vor mai continua, apoi sultanul acceptă pacea și domnia lui Mihai, reducând chiar tributul la jumătate.

Victoria de la Giurgiu, unde Mihai Viteazul a fost sprijinit de armate din Transilvania și Moldova, vedea forța armatei reunite a celor trei țări românești, dar și nevoia lui Mihai Viteazul de a beneficia de sprijinul acestor două state românești. Însă alianța lui Mihai cu Moldova și Transilvania nu mai era posibilă: în Transilvania ajunsese principe Andrei Bathory, iar în Moldova domn era acum Ieremia Movilă, ambii fiind prieteni ai turcilor și ai Poloniei. Cei doi îi cer lui Mihai să plece de la domnia Țării Românești. Mihai a fost astfel nevoit să atace Transilvania. În anul 1599, la *Șelimbăr*, l-a învins pe principele Transilvaniei, ocupându-i țara. Apoi a pătruns în Moldova alungându-l pe domnul Ieremia Movilă, care s-a refugiat în Polonia. Era realizată astfel UNIREA celor trei țări românești - **1600**. Ulterior, dar în același an, Mihai este învins și pierde atât Transilvania – Mirăslău – sept. 1600, cât și Moldova și Valahia. Mihai va merge să ceară sprijin împăratului austriac Rudolf al II-lea. Mihai primește ajutorul Habsburgilor, reocupă Transilvania prin victoria de la Gurăslău – 3 august 1601, dar este ucis din ordinul generalului imperial Gheorghe Basta – 9 aug. 1601 la Câmpia Turzii și *prima unire politică a celor trei țări române – sfârșit de secol XVI-început de secol XVII* - se destrămă.

Fapta lui Mihai Viteazul – ***prima unire politică a Țărilor Române***, a celor trei țări române. Țara Românească, Transilvania, Moldova - va fi menținută vie în amintirea românilor dobândind valoare de simbol și de îndemn la Unire, mai ales în sec. XIX, precum scria revoluționarul pașoptist Nicolae Bălcescu în lucrarea sa de suflet *Românii supt Mihai Voevod Viteazul*.

Acțiuni militare și diplomatice ale Țărilor Române în secolele XIV-XVIII prof. Viorel Ciobanu

Acțiuni militare:

Acțiuni militare: A doua jumătate a secolului XIV (1351-1400)

Lupta de la Rovine – 1394 / sau 1395. Din cauză că Mircea cel Bătrân, domnul Țării Românești, îi ajutase pe sârbi împotriva otomanilor (Kosovopolje, 1389), pentru că refuza să accepte supunerea față de Poartă și să plătească tribut, pentru că stăpânea Dobrogea, Imperiul Otoman a atacat Valahia. Mircea cel Bătrân, alegând cu pricepere locul luptei, l-a învins pe sultanul Baiazid în acest loc mlăștinos – Rovine. Localizarea și datarea exactă a bătăliei încă ridică semne de întrebare în literatura istorică. Însă, ceea ce este cert, victoria lui Mircea a năruit planurile sultanului de a transforma Valahia în pașalâc. (se poate scrie și despre cruciada de la Nicopole - 1396)

Acțiuni militare: Prima jumătate a secolului XV (1401-1450)

Luptele lui Alexandru cel Bun împotriva cavalerilor teutoni – 1410 și 1422. La începutul secolului al XV-lea, Moldova se simțea amenințată de regatul Ungariei. Ca să reziste presiunii, domnul Alexandru cel Bun jură credință regelui Poloniei. În baza acestor legături suzerano-vasalice, în anii 1410 și 1422, Alexandru cel Bun îi ajută pe polonezi în bătăliile împotriva cavalerilor teutoni la Grünwald și Marienburg, bătălii victorioase purtate în zona Mării Baltice. Cu aceste ocazii, cavaleria moldoveană ajunge să fie cunoscută în toată Europa. (se poate prezenta și orice acțiune militară a lui Iancu de Hunedoara, de până la 1450: pe Ialomîța, Sântimbru, lângă Sibiu, Campania cea Lungă, Varna, Kosovopolje)

Acțiuni militare: A doua jumătate a secolului XV (1451-1500)

Lupta de la Vaslui – 1475. Din cauză că Ștefan cel Mare refuza să mai plătească tribut Sublimei Porți, pentru că el căuta să îi alunge din Valahia pe domnii fideli sultanului, și pentru că Ștefan deținea Cetatea Albă și Chilia, cetăți pe care sultanul le voia ale sale, otomanii atacă Moldova. Ștefan cel Mare pregătește cu atenție bătălia, aplică tactica pământului pârjolit, alege un loc și un moment favorabile. Prin urmare, în ianuarie 1475, marea armată otomană condusă de Soliman Pașa este învinsă de către Ștefan cel Mare în celebra bătălie de la Vaslui, sau Podul Înalt. În urma bătăliei, otomanii se retrag cu pierderi considerabile, iar Ștefan caută să își consolideze poziția prin atragerea mai multor state creștine de partea sa, el definind Moldova drept „poartă a creștinătății”. (se pot scrie prezentări și despre Belgrad – Iancu de Hunedoara, 1456; *Atacul de noapte* – Vlad Țepeș, 1462; Baia - Ștefan cel Mare, 1467; Războieni – 1476, Ștefan; Cetatea Albă și Chilia - Ștefan, 1484; Codrii Cosminului - Ștefan, 1497)

Acțiuni militare: La începutul modernității (sfârșit de XVI-început de XVIII)

A doua jumătate a secolului XVI (1551-1600) – Mihai Viteazul

Bătălia de la Călugăreni – 13 august 1595. Din cauza răscoalei antiotomane de la București, sultanul decide să transforme Țara Românească în pașalâc, așa că îl trimite pe Sinan Pașa asupra Valahiei. Mihai Viteazul strânge legăturile cu Transilvania și MoldOva, dar pregătește temeinic și armata. Aplică tactica *pământului pârjolit*, alege cu iscusință locul și data confruntării militare – în zona de confluență a două râuri - Argeș și Neajlov. Dând dovadă de o bravură deosebită, de aici și supranumele de *Mihai Bravul* sau Mihai Viteazul, Mihai se aruncă în mijlocul luptei și reușește să însuflețească armatele române, iar otomanii înregistrează mari pierderi. Însă, disproporția de forțe este așa de mare încât Mihai trebuie să se retragă spre munți, așteptând sprijinul lui Sigismund Bathory și al Ligii Sfinte. Astfel că, în octombrie 1595, la Giurgiu, turcii sunt definitiv înfrânți și alungați peste fluviu. (se pot scrie prezentări și despre Șelimbăr – 1599; Mirăslău - 1600; Campania din Moldova - 1600); pentru început de XVII – Gurăslău, 1601.

Sfârșitul secolului XVII (1680-1700); început secol XVIII – 1711 – numită și începutul modernității

Bătălia de la Stănilești – 1711. La finalul secolului al XVII-lea se declanșează *criza orientală*, adică Imperiul Otoman este tot mai slab în fața atacurilor statelor creștine (Austria, Rusia). De exemplu, otomanii sunt înfrânți la Viena (1683), iar austrieicii vor ocupa Ungaria, Transilvania, apoi alte teritorii din zonă. În context, domnii munteni și moldoveni caută să scape de sub dominația otomană, dar rezultatele sunt diametral opuse, iar Poarta își consolidează dominația prin introducerea formulei domniilor fanariote.

La începutul secolului XVIII, domnul Moldovei, Dimitrie Cantemir, considerând că Imperiul Otoman are zilele numărate, se aliază cu țarul Petru I al Rusiei împotriva Porții. În bătălia de la Stănilești, pe Prut, din anul 1711, armatele ruse și moldovene sunt învinse, iar reacția sultanului e previzibilă. Dimitrie Cantemir fuge în Rusia, iar sultanul instituie seria domniilor fanariote în Moldova, regimul fanariot durând mai bine de un secol (1711-1821).

Acțiuni militare și diplomatice ale Țărilor Române în secolele XIV-XVIII   prof. Viorel Ciobanu

Acțiuni diplomatice: A doua jumătate a secolului XIV (1351-1400)

Tratatul de alianță dintre Mircea cel Bătrân și Sigismund de Luxemburg – 1395. La finalul secolului XIV, Imperiul Otoman se afla deja la Dunăre, iar Valahia și Ungaria se situau pe linia frontului. În această situație, domnul Țării Românești, Mircea cel Bătrân, se aliază cu regele Ungariei, Sigismund de Luxemburg. Tratatul este unul antiotoman, dar îmbracă și forma unui contract suzerano-vasalic, Mircea fiind vasalul, iar Sigismund seniorul/suzeranul. Drepturile și obligațiile celor doi sunt reciproce. În baza acestui tratat, Mircea reușește să mențină autonomia țării sale în fața unui inamic de temut, Poarta Otomană. (se pot scrie prezentări și despre alianța lui Petru Mușat cu Polonia – 1387, alianța lui Mircea cel Bătrân cu Polonia - 1390)

Acțiuni diplomatice: Prima jumătate a secolului XV (1401-1450)

Alianța lui Alexandru cel Bun cu Polonia – 1402, 1404.... Moldova s-a întemeiat ca stat independent prin lupta împotriva Ungariei, dar tendințele regalității ungare erau în continuare amenințătoare. Așa se face că, Alexandru cel Bun a strâns legăturile de prietenie cu Polonia. În mai multe rânduri, începând cu anul 1402, continuând în 1404, 1407, 1411, Alexandru cel Bun a jurat credință regelui Poloniei, Vladislav Jagello. Această atitudine, dublată de sprijinul militar pe care Alexandru l-a oferit Poloniei împotriva cavalerilor teutoni, îi asigură lui Alexandru sprijinul necesar pentru a se opune tendințelor anexioniste ale Ungariei. De exemplu, deși regele Ungariei a încercat să împartă Moldova, regele Poloniei s-a opus ferm, iar Moldova a rămas cu granițele neatrinse. (se poate prezenta și pacea de la Seghedin - a lui Iancu de Hunedoara, 1444 cu Imperiul Otoman, în urma *campaniei din Balcani*)

Acțiuni diplomatice: A doua jumătate a secolului XV (1451-1500)

Tratatul de la Overchelăuți – 1459. Ștefan cel Mare a ajuns domn al Moldovei în urma alungării lui Petru Aron de pe tronul țării. Însă, Petru Aron s-a refugiat în Polonia de unde uneltea să reocupe tronul. Prin urmare, Ștefan cel Mare a trimis o delegație de boieri moldoveni la Curtea regilor leși, jurând credință regelui Poloniei, Cazimir al IV-lea. Tratatul prevedea că Ștefan se recunoștea vasal regelui polon, iar Cazimir promitea să îl sprijine, să îl alunge pe Petru Aron și să faciliteze relațiile comerciale moldo-polone. Tratatul de la Overchelăuți a consolidat prestigiul lui Ștefan cel Mare, acesta putându-se ocupa cu dezvoltarea economică a țării, consolidarea instituțiilor și întărirea cetăților de apărare. (se pot prezenta și: alianța dintre Vlad Țepeș și Matei Corvin – 1459; tratatul de la Colomeea – Ștefan – Cazimir IV, 1485; tratatul de la Iași - Ștefan – Matia Corvin, 1475; tratatul de la Hârlău - Ștefan – Ioan Albert, 1499)

Acțiuni diplomatice: La începutul modernității (sfârșit de XVI-început de XVIII):

A doua jumătate a secolului XVI/ sfârșitul secolului XVI (1593-1600) – domnia lui Mihai Viteazul

Tratatul de la Alba Iulia – 1595. Domnul Țării Românești, Mihai Viteazul a declanșat răscoala antiotomană de la București, ceea ce a condus la hotărârea sultanului de a transforma Valahia în pašalâc. Pentru a putea rezista atacului otoman, Mihai Viteazul a trimis o delegație de boieri să negocieze un tratat de alianță cu Sigismund Bathory. Boierii au depășit instrucțiunile lui Mihai, au obținut sprijinul principelui Bathory, dar, prin tratat, Mihai a fost redus la nivelul unui simplu vasal al principelui ardelean. Tratatul de la Alba Iulia prevedea că principele va oferi ajutor militar lui Mihai, că Mihai devenea loțiitorul principelui, că Valahia urma să fie condusă de un sfat de 12 boieri care se supuneau direct principelui, dar și că biserica ortodoxă din Transilvania și preoții români urmau să beneficieze de anumite drepturi. În ciuda unor condiții înjositoare, Mihai Viteazul a trebuit să accepte prevederile tratatului, pericolul otoman prefigurându-se deja la Dunăre. (se pot scrie prezentări și despre Tratatul dintre Aron Vodă al Moldovei și Sigismund Bathory; Tratatul de la Mănăstirea Dealu – 1598, dintre Mihai Viteazul și împăratul Austriei, Rudolf al II-lea)

Acțiuni diplomatice: Sfârșitul secolului XVII (1680-1700); Începutul secolului XVIII – 1711

Tratatul de la Luck/Luțk –1711. Ultima acțiune diplomatică la care participă reprezentantul unei instituții politice centrale din spațiul românesc în Evul Mediu și la începutul modernității (*în cazul de față la începutul modernității*) este tratatul moldo-rus de la Luck. Domnul Moldovei, Dimitrie Cantemir, renunțând la tron, a tras concluzii pripite și greșite din declanșarea *crizei orientale*. Văzând că Poarta este învinsă la Viena și că pierde importante provincii - Ungaria, Transilvania –, Cantemir a socotit că e momentul propice să înlăture dominația otomană din Moldova. Așa că, în 1711, Cantemir a semnat un tratat secret cu țarul Rusiei, Petru I. Tratatul prevedea că dinastia Cantemir va conduce Moldova într-o manieră absolutistă, având drept de judecată, inclusiv de aplicare a pedepsei capitale, că lui Dimitrie îi vor urma la tron fiii și nepoții săi; că în luptele antiotomane țarul îi va oferi ajutor militar etc. Toate aceste prevederi erau condiționate de fidelitatea lui Cantemir și a urmașilor săi față de biserica ortodoxă și față de țării Rusiei. Însă, derularea evenimentelor nu s-a făcut conform speranțelor. Turcii au învins armatele ruse și moldovene, Cantemir s-a refugiat la curtea țarului Petru I, iar sultanul a impus domniile fanariote în Moldova în același an – 1711, iar mai apoi și în Muntenia – 1716. (se pot prezenta și acțiuni diplomatice de-ale lui Șerban Cantacuzino – 1688; C-tin Brâncoveanu – 1703, 1707, chiar în 1711; Ștefan Cantacuzino - 1716)

7. Principatele Române/România în timpul derulării Chestiunii Orientale (XVIII-XIX). prof. Viorel Ciobanu

Criza Orientală constă în decăderea Imperiului Otoman și în ascensiunea Imperiului Habsburgic (Austria) și a celui Țarist (Rusia). *Problema Orientală* se declanșează la finalul sec. XVII, când Poarta este învinsă la Viena (1683). Austriecii preiau inițiativa și ocupă Ungaria și Transilvania. Sultanul renunță la Ardeal în favoarea Austriei prin pacea de la Karlowitz din anul 1699.

Habsburgii organizaseră deja provincia ca principat subordonat lor, prin documentul *Diploma leopoldină* (1691) și, în continuare, austriecii trec la atragerea românilor la unirea cu Biserica Catolică, luând astfel naștere Biserica Greco-Catolică (1698).

Uniților, preoți și laici, le sunt promise aceleași drepturi precum celorlalte culte recunoscute. În baza acestor *diplome ale unirii religioase*, în secolul XVIII, atât episcopul unit Ioan Inochentie Micu-Klein cât și Școala Ardeleană prin reprezentanții ei de marcă – P. Maior, Gh. Șincai, S. Micu. I. Budai-Deleanu, lansează mișcarea de emancipare numită *a Supplex*-ului, unde folosesc ideea purismului latin în favoarea cererilor lor. Argumentele lor sunt noblețea originii latine/romane, vechimea, continuitatea, numărul...

Secolul XVIII marchează și diverse măsuri de reformă impuse de împărații habsburgi Maria Tereza și Iosif al II-lea.

În contextul ascensiunii celor două imperii creștine, domni Valahiei și Moldovei, anume C-tin Brâncoveanu și D. Cantemir caută să se alieze cu acestea pentru a dobândi o autonomie mai largă: Sultanul, nemulțumit de trădarea domnului cărturar Dimitrie Cantemir, și temându-se să nu piardă principatele dunărene cum pierduse Transilvania, impune, la începutul sec. XVIII, în anii 1711 și 1716, regimul fanariot în Moldova și Țara Românească, regim care se menține până în anul 1821, începutul sec. XIX.

Printre caracteristicile *secolului fanariot* putem enumera: Domnii erau numiți direct de sultan, majoritatea fiind de origine greacă, din *cartierul Fanar* din Istanbul; domniile erau scurte, domnii fiind mutați des dintr-o țară în cealaltă; tributul și celelalte obligații cresc masiv; armata este desființată, comerțul este orientat spre *Stambul*; cele trei imperii poartă numeroase războaie pe teritoriul românesc, transformat în teatru de război. Puterile vecine preiau teritorii românești: Austria ocupă în 1718 două provincii, anume Banatul și Oltenia (ultima retrocedată în 1739), iar în anul 1775 ocupă Bucovina. Rusia ocupă în anul 1812, deci la începutul sec. XIX, teritoriul dintre Prut și Nistru, numit Basarabia, țarul Alexandru I adoptând o atitudine agresivă, anexionistă, deși în mod oficial afirma categoric faptul că îi ocrotește pe creștinii ortodocși față de turcii musulmani.

În contextul derulării Problemei Orientale, boierii munteni și moldoveni trimit memorii curților de la Sankt Petersburg și Viena; ei solicită revenirea la domniile pământene, reafirmarea libertății lor interne, adică a autonomiei, reducerea haraciului/tributului și a altor obligații economico-financiare, libertatea comerțului, retrocedarea cetăților de pe Dunăre – raialele Turnu, Giurgiu, Brăila...

Marile puteri creștine, precum Rusia, lansează diferite planuri sau proiecte, precum cel de unire a celor două Principate, Moldova și Valahia, numit „planul dacic”; Curtea de la Sankt Petersburg voia de fapt să preia stăpânirea acestor două principate.

Nu toți domnii fanarioți au avut domnii negative, au fost și domni fanarioți luminați, precum Nicolae și Constantin Mavrocordat, Alexandru și Constantin Ipsilanti etc., care au realizat diverse reforme în domeniul agrar, administrativ, juridic, fiscal.

Prin tratatul ruso-turc de la Kuciuk-Kainargi, din anul 1774, se constată o implicare tot mai accentuată a Rusiei în Principate, ea devenind, încă *neoficial*, *puterea protectoare*, alături de Poartă care rămânea *puterea suzerană*.

Revoluția condusă de Tudor Vladimirescu - 1821 - a fixat un program de acțiune prin documentele numite *Proclamația de la Padeș* și *Cererile norodului românesc*; ea a reușit, în ciuda uciderii lui Vladimirescu și a înfrângerii revoltei sale, să ducă la înlăturarea domniilor fanariote și la reimpunerea domnilor pământene în anul 1822. Secolul fanariot se încheie.

În primele decenii ale sec. XIX se observă activitatea diverselor grupări de mici boieri liberali care doreau reforme. Aici putem aminti redactarea memoriului cunoscut sub numele de „*Constituția cărvunilor*” elaborat de boierul liberal moldovean Ionică Tăutu. În anii '30 ai sec. XIX, *Partida Națională* condusă de boierul liberal Ion Cămpineanu va redacta alte două proiecte solicitând autonomia, unirea, separarea puterilor în stat, libertatea presei. Unul dintre proiecte se numește *Act de unire și independență* - 1838.

Poarta și Rusia, în urma unor noi războaie, vor încheia mai multe convenții și tratate de pace. Prin tratatul de la Adrianopol din anul 1829 se impun următoarele decizii pentru Principatele dunărene: sunt retrocedate cetățile de pe Dunăre, numite *raiale*, comerțul este liber; domnii urmau să fie aleși pe viață; Poarta se obliga să accepte *regulamentele de organizare* care urmau să fie impuse de Rusia – prin colaborare cu boierimea română din Valahia și Moldova. Rusia a devenit *de jure* putere protectoare.

Regulamentele Organice, impuse de generalul rus Pavel Kiseleff, aveau drept principii comune următoarele aspecte: separarea puterilor în stat, alegerea domnului pe viață de o adunare a tuturor boierilor, legi comune de organizare în ambele țări...

Documentul respectiv va fi dur contestat de revoluția pașoptistă, îndeosebi pentru menținerea inegalității dintre diferite categorii sociale dar și a implicării Rusiei în afacerile Principatelor; revoluția de la 1848 din Moldova adoptând o atitudine moderată, însă, în Țara Românească, Regulamentul va fi înlocuit cu programul revoluționar numit *Proclamația de la Islaz*, (unele din prevederile *Proclamației de la Islaz* fiind puse temporar în aplicare în timpul revoluției, apoi sistematic în timpul domniei lui A.I. Cuza, între anii 1859 și 1866: libertatea presei, eliberarea deținuților politici, secularizarea averilor mănăstirești, reforma agrară, școlară etc.).

După înfrângerea revoluției pașoptiste, cele două imperii, adică Rusia și Turcia, vor impune prin *Convenția de la Balta Liman* din anul 1849, ca domni din Muntenia și Moldova să exercite funcția pe timp de doar 7 ani, iar armata de ocupație să staționeze mai mulți ani, pentru preîntâmpinarea unei noi revoluții. Era un pas înapoi chiar față de Regulamentul Organic.

În contextul desfășurării Războiului Crimeii (1853-1856), trupele diverselor state ocupă succesiv Principatele Române, armatele străine vor fi apoi retrase și, în urma *Tratatului de Pace de la Paris* – 1856 -, statutul Principatelor se va modifica în bine:

La *Congresul de la Paris* (1856), Marile Puteri au stabilit ca: Țara Românească și Moldova să rămână sub suzeranitatea otomană, dar să intre sub *garanția colectivă a celor șapte Mari Puteri*; cele trei județe din Sudul Basarabiei să fie redade Moldovei de către Rusia învinsă; locuitorii din Principate să fie consultați prin adunări/divanuri ad-hoc despre felul cum vor să fie organizat statul.

În 1857, *Divanurile Ad-Hoc de la Iași și București* au arătat că românii doresc Unirea într-un singur stat numit România, un principe străin; neutralitatea și autonomia țării; o guvernare democratică.

Marile Puteri vor decide în anul 1858 – prin *Convenția de la Paris* – ca statul românesc să se numească *Principatele Unite ale Moldovei și Valahiei*; să aibă în frunte doi domnitori; două guverne și două parlamente separate. Însă românii au ales – în ianuarie 1859 – același domnitor în Moldova și Țara Românească – A.I. Cuza, iar în 1866 au înscăunat prințul străin – Carol de Hohenzollern.

În urma câștigării Războiului de independență (1877-1878), *Congresul de pace de la Berlin* – iulie 1878 – a hotărât recunoașterea independenței României, ea primind Dobrogea, Delta Dunării și Insula Șerpilor și înapoind Sudul Basarabiei Rusiei.

(1) Proiecte politice boierești/bisericești vizând autonomia, unirea, reformarea statului modern *prof. Viorel Ciobanu*

În contextul derulării Problemei Orientale (*aici, ne interesează perioada 1711-1859*), boierii munteni și moldoveni trimit **Memorii** curților de la Sankt Petersburg și Viena (mai apoi, **și către Londra, Berlin, Paris, Torino către consulatele Prusiei, Franței la Iași și București**);

- ei solicită revenirea la domniile pământene, reafirmarea libertății lor interne, adică a autonomiei, reducerea haraciului/tributului și a altor obligații economico-financiare, libertatea comerțului, retrocedarea cetăților de pe Dunăre – raialele Turnu, Giurgiu, Brăila ș.a.

1. În prima jumătate a secolului XVIII (1711-1750)

- 1736-1739 (se desfășoară un război ruso-austriaco-otoman) – în context, sunt redactate primele **Memorii** boierești adresate Rusiei și Austriei prin care se solicita „puterilor creștine” să desprindă aceste două țări de Imperiul Otoman, dar în care se menționează că românii resping ideea unei alte anexiuni: drept urmare, în tratatele de pace sunt înscrise ca Principate neatârinate.

2. În a doua jumătate a secolului XVIII (1751-1800) – îndeosebi după anul 1770

- între anii 1768-1774 se desfășoară un nou război ruso-turc încheiat cu **pacea de la Kuciuk-Kainargi**, prin care **Rusia devine neoficial puterea protectoare a Principatelor**.

- continuă seria Memoriilor – „problema românească” devine problemă europeană.

- în 1769 se cereau vechile drepturi ale Țărilor Române și independența (pe baza argumentelor istorice).

- în condițiile ocupării Principatelor Moldova și Țara Românească de către armatele imperiilor care își disputau moștenirea „Omului bolnav al Europei” – Imperiului Otoman - delegați ai boierilor și clericilor munteni și moldoveni trimit Memorii curților de la Sankt Petersburg și Viena, Rusia fiind mai apreciată decât Austria, datorită religiei sale ortodoxe și propagandei pravoslavnice.

1772 – Memoriul de la Focșani. Delegații ale boierilor munteni și moldoveni adresează un Memoriu delegației ruse a împărătesei Ecaterina a II-a. Ei cer:

- revenirea la domniile pământene

- libertatea comerțului

- reducerea obligațiilor materiale și financiare (tribut, peșcheșuri, mucarer, obligații de transport, aprovizionare, încartiruire pentru armatele otomane...).

1787-1792 – Petiții și Memorii boierești la Șiștov și Iași, prin care sunt amintite:

- libertățile avute sub domniile pământene

- faptul că, alături de Ungaria și Transilvania, Țările Române au luptat în cruciadele antiotomane

Se solicită domni pământeni

- înlăturarea dominației otomane

- sunt preluate ideile lui Dimitrie Cantemir despre neatârinare.

3. Prima jumătate a secolului XIX (1801-1850)

1801-1807 – boierii refugiați la Brașov de frica tâlhăriilor turcești adresează **Memorii** către Napoleon I

- până la înlăturarea domniilor fanariote (1821), **Memoriile** boierești din primele două decenii ale secolului XIX sunt asemănătoare celor de la Focșani (1772), Șiștov și Iași (1789-1791) ș.a.

- delegații boierimii muntene și moldovene trimit memoriile către Curtea din Sankt Petersburg, ai cărei reprezentanți negociau pacea cu Poarta otomană.

- cererile cuprinse în aceste Proiecte/Memorii sunt asemănătoare cu cele din sec.XVIII.

- treptat, treptat apar și revendicări vizând organizarea statelor dunărene românești ca „republici aristodemocraticești” adică să se aleagă un domn pământean, însă cu o autoritate limitată; adevărata putere politică urmând să revină unui grup de 12 mari boieri.

1821 - Revoluția condusă de Tudor Vladimirescu a fixat un program de acțiune prin documentele numite **Proclamația de la Padeș** și **Cererile norodului românesc**; ea a reușit, în ciuda uciderii lui Vladimirescu și a înfrângerii revoltei sale, să ducă la înlăturarea domniilor fanariote și la reimpunerea domniilor pământene.

1821 - **Cererile norodului românesc** – Tudor Vladimirescu:

- domnul fanariot să aducă în Principate doar 4 boieri greci;

- toate funcțiile, civile sau bisericești, să se ocupe pe baza meritului, nu prin corupție;

- taxele, impozitele plătite de țărâtime să fie limitate, iar plata să se facă în 4 rate anuale;

- anumite categorii de scutelnici să fie desființate;

- Codurile de legi să fie modernizate, unele din cele existente urmând să fie eliminate cu totul;

- să se reînființeze o armată națională formată din 4000 de panduri; plus o miliție cu 200 de arnăuți;

În primele decenii ale sec. XIX se observă activitatea diverselor grupări de mici boieri liberali care doreau reforme. Aici putem aminti redactarea memoriului cunoscut sub numele de „**Constituția cărvunarilor**” elaborat de boierul liberal moldovean Ionică Tăutu.

(2) Proiecte politice boieresti/bisericești vizând autonomia, unirea, reformarea statului modern prof. Viorel Ciobanu

- în anii '30 ai sec. XIX, *Partida Națională* din Țara Românească, condusă de boierul liberal Ion Cămpineanu, va redacta alte două proiecte solicitând autonomia, unirea, separarea puterilor în stat, libertatea presei. - unul dintre proiecte se numește *Act de unire și independență* – 1838; altul – *Osăbitul act de numire a suveranului românilor*.

1848 - proiectul politic pașoptist - cel mai amplu, mai sistematizat, mai coerent proiect politic din prima jumătate a secolului XIX; El va fi aplicat, pas cu pas de-a lungul deceniilor viitoare (1859-1881);

Petiția Proclamație din Moldova – V. Alecsandri, M. Kogălniceanu, Al.I. Cuza; cererile, în număr de 35, sunt moderate, de teama unei violente reacții a domnului Mihail Sturdza și a Rusiei – ***puterea protectoare***.

Solicită, printre altele: *îmbunătățirea stării țăranilor, măsuri de încurajare a industriei, comerțului, îmbunătățirea stării drumurilor, libertatea presei, respect către persoana umană etc.*).

Proclamația de la Islaz (în Țara Românească) – iunie 1848; Ion Heliade Rădulescu, N. Bălcescu, I.C. Brătianu, C.A. Rosetti ș.a. – amplu proiect constituțional;

- unele din prevederile *Proclamației de la Islaz* sunt puse temporar în aplicare în timpul revoluției pașoptiste (*libertatea presei, egalitatea în fața legii, eliberarea deținuților politici, înființarea armatei naționale, steag tricolor, începerea lucrărilor Comisiei proprietății etc.*); sunt aplicate sistematic în timpul domniei lui Al.I. Cuza, între anii 1859 și 1866: secularizarea averilor mănăstirești, reforma agrară, școlară etc.).

- ***revoluționarii moldoveni aflați în exil*** la Brașov sau Cernăuți vor redacta în vara anului 1848 două memorii/proiecte cu mult mai radicale decât cel de la Iași: ***Dorințele Partidei Naționale din Moldova și Principiile noastre pentru reformarea patriei*** (de ex. se solicită: *Unirea Principatelor, Independența, reforma agrară fără despăgubire...*).

4. A doua jumătate a secolului XIX (ne interesează doar perioada 1851-1859)

- în contextul desfășurării Războiului Crimeii (1853-1856), trupele diverselor state ocupă succesiv Principatele Române, armatele străine vor fi apoi retrase și, în urma *Tratatului de Pace de la Paris* – 1856 -, statutul Principatelor se va modifica în bine:

- la Congresul de la Paris (1856), Marile Puteri au stabilit ca: Țara Românească și Moldova să rămână sub suzeranitatea otomană, dar *să intre sub garanția colectivă a celor șapte Mari Puteri*; cele trei județe din Sudul Basarabiei să fie redade Moldovei de către Rusia învinsă; locuitorii din Principate să fie consultați prin Adunări/Divanuri Ad-Hoc despre felul cum vor să fie organizat statul.

- în 1857, Divanurile Ad-Hoc de la Iași și București au arătat că ***românii doresc Unirea într-un singur stat numit România, un principe străin; neutralitatea și autonomia țării; o guvernare democratică***.

- Marile Puteri vor decide în anul 1858 – prin *Convenția de la Paris* – ca statul românesc să se numească *Principatele Unite ale Moldovei și Valahiei*; să aibă în frunte doi domnitori, două guverne și două parlamente separate. Însă românii au ales – în ianuarie 1859 – același domnitor în Moldova și Țara Românească – Al.I. Cuza, iar în 1866 au înscăunat prințul străin – Carol de Hohenzollern.

În urma câștigării Războiului de independență (1877-1878), *Congresul de pace de la Berlin* – iulie 1878 – a hotărât recunoașterea ***independenței României***, ea primind Dobrogea, Delta Dunării și Insula Șerpilor și înapoiind Sudul Basarabiei Rusiei.

8. Proiectul pașoptist și formarea României moderne (parte a proiectului urmărit de revoluția din 1848) – prof. Viorel Ciobanu

Revoluția anului 1848 a fost pregătită de mișcările petiționare, de înființarea unor societăți/asociații secrete, de elaborarea unor programe/proiecte politice vizând modernizarea statului, realizarea unirii Principatelor, dobândirea independenței.

Astfel de memorii au fost, în prima parte a sec. XIX, programul revoluției lui Tudor Vladimirescu – numit *Cererile norodului românesc* -, proiectul de constituție al micului boier moldovean Ionică Tăutu – „Constituția cărvunilor” (1822), proiectele realizate de Partida Națională din Țara Românească, condusă de boierul liberal Ion Cămpineanu, unul fiind *Act de unire și independență*, activitatea societății secrete *Frăția*, unul dintre membrii acesteia fiind viitorul revoluționar pașoptist muntean Nicolae Bălcescu.

Anul 1848 a însemnat revoluții în aproape toată Europa, tinerii boieri școliți la Paris au aprins flacăra revoluției, cauzele revoluției române fiind: *economico-sociale* – lipsa de pământ a țăranilor și menținerea clăcii -, *politice* – inegalitatea în fața legii, cenzura presei -, și *naționale* – lipsa de unitate și de independență, amestecul statelor vecine, protectoratul Rusiei foarte nepopular...

În Moldova, revoluția a izbucnit la Iași, prin elaborarea documentului *Petiția Proclamație*, la 27 martie 1848; revoluționarii cei mai importanți fiind: V. Alecsandri, Al.I. Cuza, M. Kogălniceanu. Deși cererile erau moderate, ei temându-se de reacția domnitorului și a Rusiei, liderii au fost arestați de domnitorul M. Sturdza și revoluția s-a terminat extrem de rapid.

În Transilvania, revoluția română a fost îndreptată împotriva tendinței revoluționarilor maghiari de a anexa Ardealul la Ungaria; a avut loc Marea Adunare Națională de la Blaj la 3-5 mai 1848; aici au elaborat programul radical numit *Petiția Națională*; printre revoluționari putem aminti pe S. Bărnuțiu, G. Barițiu, A. Șaguna, Avram Iancu. În toamna anului 1848 au izbucnit conflicte violente cu armata revoluționară maghiară, conflict prelungit până în vara anului 1849, când ambele revoluții au fost stopate de către armatele austriece și ruse. Tot în Imperiul Habsburgic au mai fost revoluții în *Banat* la Lugoj și în *Bucovina* la Cernăuți.

Revoluția pașoptistă din Țara Românească a fost mai bine pregătită; ea s-a declanșat cu succes la data de 9 iunie 1848 în localitatea Islaz; revoluționarii au redactat programul *Proclamația de la Islaz*; printre revoluționari amintim pe I. Heliade-Rădulescu, N. Bălcescu, Chr. Tell, I.C. Brătianu, C.A. Rosetti; Revoluționarii au ajuns la București, domnitorul Gh. Bibescu a fugit, s-a format un guvern provizoriu condus de mitropolitul Neofit; revoluționarii au început să aplice câteva puncte din program - eliberarea deținuților politici, egalitatea în fața legii, libertatea presei, înființarea armatei...; în condițiile în care Rusia a solicitat o intervenție fermă a Porții, armata otomană a pus capăt revoluției muntene la 13 septembrie 1848 - lupta din Dealul Spirii - București, cu pompierii români.

În ciuda înfrângerii revoluției, proiectul pașoptist - care urmărea modernizarea (învățământului, justiției, rezolvarea problemei agrare, constituție etc.), unirea și independența - a fost aplicat în deceniile viitoare de către aceeași generație pașoptistă – Al.I. Cuza, I.C. Brătianu, D. Brătianu, M. Kogălniceanu, I. Ghica, Șt. Goleșcu, N. Goleșcu, Al. Goleșcu, V. Alecsandri, C.A. Rosetti

Formarea statului român modern – Unirea Principatelor Moldova și Valahia/Țara Românească – 24 ianuarie 1859

După înfrângerea revoluției pașoptiste, foștii revoluționari au plecat în exil la Londra, Bruxelles, Paris. Ei au putut astfel să atragă de partea românilor o serie de personalități europene precum împăratul Franței – Napoleon III, istoricii J. Michelet, Ed. Quinet.

Discutarea problemei organizării viitoare a Principatelor Române dunărene s-a ivit odată cu Războiul Crimeii (1853-1856), în care Rusia, *puterea noastră protectoare*, a fost înfrântă de o coaliție formată din Imperiul Otoman, Anglia, Franța și Sardinia/Piemont.

Congresul de pace de la Paris (1856) a luat în discuție și problema Principatelor. Cele mai importante hotărâri care le priveau erau: înlocuirea protecției rusești cu garanția colectivă a Marilor Puteri, redarea către Moldova a Sudului Basarabiei, înființarea unor adunări /divanuri ad-hoc în care românii din Moldova și Țara Românească să-și exprime dorințele în privința viitoarei organizări.

Adunările sau divanurile ad-hoc au adoptat (1857) un program care prevedea realizarea unirii Principatelor, având în vedere următoarele principii: *o singură țară numită România, un prinț străin, neutralitate, autonomie, guvernare democratică*.

În ciuda intervenției Porții, prin caimacamul N. Vogoride, dorința de unire nu a putut fi stopată; totuși marile puteri au adoptat o poziție de compromis. Prin documentul cu valoare de constituție numit *Convenția de la Paris* (1858), marile puteri conveneau realizarea unei uniri incomplete, prevederile fiind: formarea unui stat numit **Principatele Unite ale Moldovei și Valahiei**, alegerea a doi domni, funcționarea a două guverne și a două adunări legislative, funcționarea a două instituții comune la Focșani, menținerea suzeranității otomane, impunerea garanției colective a celor șapte mari puteri.

Adunările electiv constituite în cele două capitale – la Iași și București – au ales la 5 și 24 ianuarie 1859 același domnitor – Al.I. Cuza. Românii realizau astfel Unirea Principatelor folosind „politica faptului împlinit”.

Domnia lui Al.I. Cuza (1859-1866) a parcurs două etape: în prima – **unificări, recunoaștere externă**; în a doua – **mari reforme**.

Între 1859 și 1862, Cuza a reușit să unifice diverse domenii și instituții – armata, vama, serviciul telegrafic, moneda, stema -, iar în plan extern să obțină acceptul marilor puteri pentru dubla sa alegere ca domn, apoi unirea deplină, formând apoi, în ianuarie 1862, un singur guvern – puterea executivă, și o singură Adunare legiuitoare – puterea legislativă la București. Era anul 1862.

Începând cu anul 1863, avându-l alături pe fostul revoluționar pașoptist Mihail Kogălniceanu în calitate de prim-ministru, Cuza a început marea operă reformatoare: în 1863 a secularizat averile mănăstirești care cuprindeau circa 25% din suprafața țării; în 1864 a realizat reforma agrară, dând pământ țăranilor și desființând claca prin despăgubire; 1864 – reforma instrucțiunii publice, prin care învățământul primar devenea gratuit și obligatoriu; 1864-1865 - modernizarea legislației prin impunerea Codului Civil, Codului Penal, Codului Administrativ, Codului Comercial, impunerea sistemului unic de măsuri și greutate...

De activitatea sa reformatoare, îndeosebi de problema împrumutării țăranilor, este legată și lovitura de stat din 2 mai 1864, când domnitorul Cuza a desființat Adunarea legislativă, păstrând guvernul Kogălniceanu și conducând apoi prin decrete-legi.

Imediat după 2 mai 1864, Cuza a adoptat o nouă lege fundamentală – *Statutul dezvoltător al Convenției de la Paris*, sau *Statutul lui Cuza*, proiect constituțional cu caracter autoritar. Totodată, Al.I. Cuza a înființat o nouă cameră parlamentară, anume *Corpul Ponderator – Senatul* -, *Adunarea devenind astfel bicamerală*.

Pe fondul nemulțumirii unei părți a clasei politice față de regimul său autoritar, de reformele înfăptuite, de grava situație economică, corupție, la 11 februarie 1866 liberalii-radicali și conservatorii, grupați în „monstruoasa coaliție” - l-au silit să abdice și să părăsească țara. Imediat, oamenii politici români au pornit în căutarea unui prinț străin care să preîntâmpine pericolul intervenției străine și destrămarea unirii. **Înscăunarea unui principe străin**, o dorință a divanurilor ad-hoc din 1857, aducea țării echilibru, liniște, sprijin și

prestigiu extern. Încetau luptele pentru tron prin impunerea principiului eredității tronului. Astfel, Unirea, realizată atât de greu în 1859, era consolidată, statul român modern era întemeiat. Urmău adoptarea constituției liberale și obținerea independenței.

9. Proiectele partidelor politice din spațiul românesc în epoca modernă

prof. Viorel Ciobanu

Cristalizarea celor două orientări, partide, grupări, ideologii se constată îndată după revoluția lui Tudor Vladimirescu (1821); delimitarea continuă, fiind reflectată în proiectele scrise în prima jumătate a secolului XIX, anume: „Constituția cărvunarilor” a lui Ionică Tăutu (1822), de orientare mic-boierească, liberală; cel din Muntenia, al lui Ion Câmpineanu „Act de unire și independență” (1838), societatea secretă Frăția (1840), dar mai ales în cadrul revoluției pașoptiste, aceste proiecte vizând unirea, modernizarea, independența.

Delimitarea celor două orientări/curențe politice - *liberalismul* și *conservatorismul* - continuă în timpul domniei lui A.I.I. Cuza, apoi în timpul principelui/regelui Carol I se înființează și cele două partide politice – PNL și PC.

PNL a luat ființă în anul 1875, prin unirea grupărilor liberal-moderată a lui M. Kogălniceanu și liberal-radicală a lui I.C. Brătianu și C.A. Rosetti. În plan politic, PNL se pronunța pentru menținerea monarhiei, respectarea constituției, separarea puterilor, pluralismul politic, lărgirea drepturilor electorale – adică adoptarea votului/sufragiului universal. În plan economic, liberalii se pronunțau pentru dezvoltarea industriei prin capital românesc, într-un ritm rapid; deviza lor era „prin noi înșine”. Printre liderii PNL amintim pe I.C. Brătianu, D. Brătianu, D.A. Sturdza, I.I.C. Brătianu.

După Marea Unire din anul 1918, Partidul Național Liberal și-a continuat activitatea și a devenit tot mai puternic, dominând o bună parte a perioadei interbelice, atunci când a adoptat *Constituția din 1923*, care stabilea că România este o monarhie constituțională ereditară, forma de guvernământ este monarhia, puterile statului sunt separate, votul este universal, există pluralism politic; principalul lider liberal al perioadei interbelice este I.I.C. Brătianu.

Partidul Conservator a luat ființă în anul 1880. În plan politic, PC se pronunța pentru menținerea monarhiei, respectarea constituției, separarea puterilor, pluralismul politic, menținerea votului/sufragiului censitar. În plan economic, conservatorii se pronunțau pentru dezvoltarea agriculturii cu capital străin, într-un ritm lent; deviza lor era „politica pașilor mărunți”. Printre liderii PC amintim pe M.C. Epureanu, Lascăr Catargiu, Gh. Gr. Cantacuzino, Titu Maiorescu, P.P. Carp, Al. Marghiloman. Ei acuzau PNL că a adoptat „forme fără fond”, adică a impus în mod forțat forme imitate din Apus care nu se potriveau tradițiilor și nivelului de dezvoltare a societății românești, societate dominată de sat, de agricultură.

În condițiile în care după Marea Unire din 1918 liberalii au adoptat reforma agrară și pe cea electorală, adică au împărțit marile moșii către țărani și au impus votul universal, Partidul Conservator a dispărut de pe scena politică românească.

Modernizarea instituțională a României (Instituțiile României moderne)

Principala instituție a României moderne a fost **Monarhia**, reprezentată de domnitor (din 1881, rege) Carol I, statut superior dobândit după câștigarea și recunoașterea internațională a independenței.

Carol I (1866-1914) a domnit ca un monarh constituțional, respectând prevederile *Constituției din 1866*. Atribuțiile sale erau clar definite de legea fundamentală; în domeniul politic, el avea următoarele atribuții: numea și revoca ministrii; iniția, sancționa, promulga, - sau se opunea prin veto - legile; putea grația, adică să ierte de pedeapsă; era comandantul armatei, acorda decorații /medalii și grade militare; bătea monedă; încheia tratate; Carol I a respectat formula democratică, aceea a monarhiei constituționale, **regele domnește dar nu guvernează**.

În plan intern, Carol I a inițiat (1895) chemarea alternativă la guvernare a celor două partide – PNL și PC – practică numită „rotativa guvernamentală”. În plan extern, Carol I a condus armata în Războiul de Independență (1877-1878); apoi s-a preocupat de consolidarea securității statului român, el semnând alianța cu Germania, Austro-Ungaria și Italia, state grupate în alianța Puterilor Centrale/Tripla Alianță. *Tratatul (din 1883) era unul secret și defensiv*.

În anul 1913, în condițiile în care regele Carol I considera că securitatea României trebuia consolidată, a decis participarea militară la *al Doilea Război Balcanic*, statul român primind apoi sudul Dobrogei, teritoriu numit și *Cadrilater*.

În anul 1914, în contextul declanșării *Primului Război Mondial*, Carol I a dorit intrarea în război alături de Germania și Austro-Ungaria; *Consiliul de Coroană* de la Sinaia a decis însă neutralitatea, motivând decizia prin faptul că alianța noastră era una defensivă, nu ofensivă, alianța Puterilor Centrale fiind vinovată de declanșarea războiului.

În același an (1914) regele Carol I a murit, rege devenind *Ferdinand* (1914-1927). Acesta va accepta intrarea României în război (1916) alături de alianța Antanta (Rusia, Franța, Anglia, Italia), Antanta promițând statului român unirea teritoriilor românești din Austro-Ungaria (*Transilvania, Banatul, Bucovina*).

Cea de-a doua instituție a statului român modern era **Parlamentul**, adică puterea legislativă. El era compus din două camere: Senatul și Adunarea/Camera Deputaților. Instituția ca atare își avea originea în Regulamentul Organic impus de generalul Kiseleff – 1831/1832. Pe timpul Convenției de la Paris (1858-1864) instituția legislativă se numea *Adunare*; din 1864, domnitorul A.I.I. Cuza a înființat o nouă cameră parlamentară – Senatul (Corp Ponderator), puterea legislativă devenind astfel bicamerală. Ea controla activitatea guvernului, fiind unica autorizată să adopte legi.

A treia instituție era reprezentată de **Guvern/ Consiliul de Miniștri**, care exercita puterea executivă. Primul guvern unic al statului român a fost format în anul 1862, după ce marile puteri acceptaseră deplina unire politică a celor două Principate (Moldova și Valahia), însă doar pe timpul domniei lui Cuza. Miniștrii erau numiți de domnitor/rege și semnau toate actele de guvernare, preluând astfel responsabilitatea (*responsabilitate ministerială*), regele nefiind responsabil.

Justiția era reprezentată de instanțe de nivel inferior – judecătorii, tribunale, trei Curți de Apel -, și de instanța supremă – Înalta Curte de Casație și Justiție. În timpul domniei lui A.I.I. Cuza au fost votate coduri moderne de legi, precum Codul Civil, Codul Penal. Hotărârile judecătorești erau pronunțate în numele legii și executate în numele domnului/regelui.

În condițiile în care România își dorea obținerea independenței, apoi realizarea Marii Uniri, autoritățile au acordat o tot mai mare atenție instituției militare, numărul soldaților crescând, instrucția fiind tot mai bună, înzestrarea cu muniție și armament tinde spre un nivel modern.

Ceea ce în Evul Mediu reprezenta cea de-a doua instituție în stat, anume **Biserica**, dobândește în anul 1885 statutul de *autocefală*, pasul următor, după Marea Unire, fiind acela al proclamării Patriarhiei (1925).

Precizați trei componente ale proiectului pașoptist realizate de-a lungul secolului al XIX-lea.

10. România independentă. Cucerirea independenței de stat a României – 1877-1878

prof. Viorel Ciobanu

Următorul obiectiv care trebuia atins după unirea Principatelor (1859), modernizarea prin reforme (1863-1865), aducerea prințului străin și adoptarea unei constituții moderne (1866), era obținerea independenței de stat, pentru împlinirea idealului generației pașoptiste. Mulți dintre foștii revoluționari pașoptiști au participat activ și la acest eveniment – I.C. Brătianu, M. Kogălniceanu...

Toți oamenii politici români erau de acord cu obținerea independenței, dar nu toți preconizau aceeași cale de urmat: liberalii voiau obținerea independenței prin război, aliindu-ne cu o mare putere – Rusia; conservatorii, însă, optau pentru calea diplomatică.

Contextul extern favorabil este reprezentat de răscoalele antiotomane din Balcani (1875-1876), din state precum Bosnia, Bulgaria, Muntenegru, Serbia; aceste răscoale erau sprijinite tacit de Rusia, care dorea să-și treacă armata prin România pentru a lupta în Balcani; prim-ministrul român Ion C. Brătianu și ministrul de Externe M. Kogălniceanu au mers în Rusia pentru semnarea unei convenții, dar Rusia a refuzat. Însă, în primăvara anului 1877, un reprezentant rus a venit la București și, împreună cu M. Kogălniceanu, a semnat *Convenția româno-rusă – apr. 1877 -*; prevederi: libera trecere a trupelor ruse pe teritoriul României, obligația ca rușii să plătească toate cheltuielile de tranzit, aprovizionare, să mențină legile, Constituția, integritatea teritorială a statului român.

Apoi, armata rusă a început trecerea, prin România, spre Balcani; Poarta a bombardat orașele românești de la Dunăre – Calafat, Giurgiu; România a răspuns bombardând Vidinul; în acest context, Kogălniceanu a proclamat independența României - 9 mai.

Deși la început Rusia a refuzat cooperarea militară cu românii, întâmpinând rezistența otomană, marele duce Nicolae a cerut ajutor principelui Carol; armata română comandată de Carol a trecut în Bulgaria și a participat la luptele antiotomane de la *Grivița, Rahova, Plevna, Vidin, Smârdan*; armatele otomane fiind învinse, în ianuarie 1878, sultanul a cerut pace și s-a încheiat armistițiul.

Pacea dintre ruși și turci s-a încheiat la San Stefano – februarie 1878; deciziile au fost: România, recunoscută stat independent, primea Dobrogea și Delta Dunării, dar trebuia să cedeze Rusiei sudul Basarabiei - ceea ce o nemulțumea profund.

Nemulțumite erau și alte state europene, precum Anglia și Austro-Ungaria care voiau teritoriile, așa că s-a organizat, în același an, *Congresul de pace de la Berlin*; pentru România, prevederile congresului au fost asemănătoare celor de la San Stefano, în plus, pentru a-i fi recunoscută independența, România având de îndeplinit și alte obligații; România a fost nevoită să le accepte.

După obținerea independenței, România a devenit Regat, Carol I – rege, prestigiul țării a crescut, însă relațiile cu Rusia s-au deteriorat, așa că România a aderat (1883) la alianța Puterilor Centrale/Tripla Alianță (Germania, Austro-Ungaria, Italia), alianță care să îi garanteze securitatea granițelor, în contextul tot mai tensionatelor relații cu Rusia țaristă.

Statul în slujba idealului național; Războiul de Reîntregire; Participarea la Primul Război Mondial (1916-1918)

Primul Război Mondial a izbucnit în vara anului 1914; România, prin Consiliul de Coroană de la Sinaia – 3 august 1914 -, condus de regele Carol I, a decis să *rămână neutră; atitudine justificată de faptul că alianța noastră cu Puterile Centrale era una defensivă și nu ofensivă*. Deși regele Carol I dorea să luptăm alături de Germania, el s-a supus deciziei reprezentanților țării, fiind un monarh constituțional, un monarh care respecta legea fundamentală a țării – *Constituția din 1866*.

În toamna anului 1914 regele Carol I a murit iar tronul a revenit regelui Ferdinand, noul monarh și premierul liberal Ion I.C. Brătianu pregătind țara pentru intrarea în război, conștienți că unirea Transilvaniei nu se putea realiza decât prin luptă și sacrificii.

În perioada neutralității (1914-1916) ambele tabere militare – Antanta și Puterile Centrale – au încercat să atragă România de partea lor, fiecare propunând *avantaje: Antanta promitea Transilvania, Banatul, Bucovina; Puterile Centrale promiteau Basarabia*.

În vara anului 1916, după *semnarea a două convenții cu Antanta* (Rusia, Franța, Anglia, Italia), convenții care prevedeau- cea *militară* – sprijin militar; cea *politică* – dreptul României asupra Transilvaniei, Banatului, Bucovinei-, România s-a alăturat Antantei.

Astfel, în 14/27 august 1916, armata română a pătruns în Transilvania eliberând unele localități; însă, nefiind sprijinită de aliații săi, dar având și o dotare tehnică inferioară inamicului, armata română a fost învinsă și respinsă peste Carpați; a fost înfrântă și la Dunăre, în Dobrogea - *Turtucaia*, în trecătorile Carpaților, apoi în apropiere de București -*Neajlov-Arges* - noiembrie 1916. Două treimi din țară, inclusiv Capitala erau ocupate de inamici – Germania, Austro-Ungaria, Bulgaria și Turcia, care au luat măsuri dure.

Singurul teritoriu liber a rămas Moldova. La Iași, capitala de război, s-au mutat familia regală, puterea executivă – guvernul, puterea legislativă – parlamentul, armata, o parte a populației civile. Pierderile românești au fost imense: sute de mii de morți și răniți pe front, zeci de mii de prizonieri, dar cauzate și de epidemii de holeră sau tifos exantematic, malnutriție, frigul extrem de aspru.

Beneficiind de ajutorul unor ofițeri francezi conduși de generalul Henri Berthelot - șeful Misiunii Militare Franceze-, armata română s-a refăcut ca disciplină, instruire, dotare cu tehnică, armament, muniție; moralul armatei crescând în condițiile în care *regele Ferdinand a promis soldaților, în primăvara anului 1917, pământ și drept de vot, adică reforma agrară și cea electorală*.

În vara anului 1917, armata română, sprijinită de cea rusă, a luptat cu succes la Mărăști, Mărășești și Oituz. În scurt timp, însă, în condițiile în care aliații noștri Rusia a ieșit din război – fiind cuprinsă de revoluția comunistă/bolșevică -, România a fost nevoită să facă același lucru, semnând un armistițiu. În luna mai 1918, guvernul conservator Al. Marghiloman a semnat „pacea draconică” de la Buftea-București. Prevederile păcii încheiate cu inamicii săi – Germania, Austro-Ungaria, Bulgaria, Turcia – erau foarte dure pentru România care trebuia să cedeze teritorii – crestele Carpaților, Dobrogea, să desființeze armata, să predea bogățiile pe mâna inamicilor săi – petrol, cereale, lemn-. Însă această pace nu a fost semnată de Ferdinand, ea neavând astfel valoare juridică.

În toamna anului 1918, în condițiile în care aliații Germaniei – Bulgaria, Turcia, Austro-Ungaria - ceruseră pace, noul guvern român – gen. Constantin Coandă - a cerut armatei române să reintre în război de partea Antantei, armistițiul cu Germania - 11 noiembrie 1918 găsind țara noastră *alături de tabăra victorioasă – Antanta (Franța, Anglia, Italia, Statele Unite ale Americii...)*.

Finalul anului 1918 aducea împlinirea idealului pentru care România intrase în acest pustiitor război: adunările reprezentative de la Chișinău – 27 martie 1918, Basarabia; Cernăuți – 28 noiembrie 1918, Bucovina; Alba Iulia – 1 decembrie 1918, Transilvania – votând unirea acestor români și a teritoriilor locuite de ei cu România. Era realizată România Mare, prin voința românilor din cele trei provincii de a se uni cu patria-mamă.

Urma o perioadă de intense lupte diplomatice pentru recunoașterea internațională a Marii Uniri, dar și de modernizare internă, de adoptare a reformelor promise de regele Ferdinand – reforma agrară și votul/sufragiul universal -, dar și de adoptarea unei noi Constituții care să cuprindă și cererile formulate de reprezentanții provinciilor unite în anul 1918.

11. Statul național unitar român. Marea Unire din 1918

prof. Viorel Ciobanu

În anul 1918, în contextul prăbușirii imperiilor multinaționale rus și austro-ungar, s-au putut uni cu România provinciile Basarabia, Bucovina și Transilvania. Alături de acest element favorabil de ordin extern, putem aminti și alți factori precum victoria Antantei asupra Puterilor Centrale, impunerea principiului autedeterminării naționale/popoarelor – formulat în documentul „*Cele 14 puncte*” al președintelui american W. Wilson.

Contextul intern favorabil este reprezentat de organizarea românilor din afara granițelor în vederea unirii cu România, dar și de participarea României la Primul Război Mondial de partea Antantei, alianță care a ieșit victorioasă din război.

1. Primul teritoriu/prima provincie care s-a unit cu România în anul 1918 este **Basarabia**. În contextul destrămării Imperiului Țarist (Rus), românii din Basarabia s-au organizat. Au reînființat instituția legislativă numită *Sfatul țării*. Aceasta a proclamat *autonomia* Republicii Democratice Moldovenești (Basarabia) – decembrie 1917; la 24 ianuarie 1918, Sfatul țării a decis *independența* Moldovei (Basarabiei); la 27 martie 1918, Sfatul țării, întrunit la Chișinău, a hotărât *unirea Basarabiei cu România*. Declarația de unire cuprindea și cereri cu caracter democratic vizând reforma agrară și votul universal. Printre personalitățile implicate în unirea Basarabiei cu România amintim pe Ion Inuceleț, Pan Halippa, Pan Erhan.

2. A doua provincie românească unită cu România în anul 1918 a fost **Bucovina**. În condițiile destrămării Imperiului Austro-Ungar, reprezentanții bucovinenilor au votat autonomia, apoi independența și, la data de 28 noiembrie 1918, instituția reprezentativă a Bucovinei – *Congresul General* -, întrunită în capitala provinciei – la Cernăuți - a decis unirea necondiționată cu România. Printre personalitățile unioniste bucovinene amintim pe Ion Nistor, Iancu Flondor.

3. A treia provincie unită cu România în anul 1918 este **Transilvania**. În condițiile destrămării Imperiului Austro-Ungar, românii din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș s-au organizat în vederea unirii. Au reapărut partidele politice – PNR și PSD; s-a format un comitet de acțiune numit CNRC – compus din 12 reprezentanți (6 din PNR și 6 din PSD); în octombrie 1918, liderii PNR au adoptat *Declarația de la Oradea*, vizând desprinderea de Ungaria; au avut loc negocieri cu guvernul ungar, dar ele au eșuat deoarece Budapesta cerea rămânerea Transilvaniei în cadrul Ungariei. Apoi, românii au convocat instituția reprezentativă numită *Marea Adunare Națională* la Alba Iulia, pentru data de 1 decembrie 1918. Cu votul tuturor celor 1228 de reprezentanți, Adunarea Națională a votat unirea cu România. A doua zi au fost înființate și organele provizorii de conducere – *Consiliul Dirigent* cu rol executiv – condus de Iuliu Maniu, și *Marele Sfat Național* cu rol legislativ condus de Gh. Pop de Băsești.

Alte personalități ardelenice implicate în unirea Transilvaniei cu România - Vasile Goldiș - cel care a citit *Rezoluția de unire*, liderii bisericilor ortodoxă – episcopul Miron Cristea, și greco-catolică - episcopul Iuliu Hossu. Ulterior, în anii 1919-1920, reprezentanții minorităților naționale – sași, șvabi, maghiari, evrei, romi - au adoptat/votat declarații de acceptare a unirii cu România.

Marea Unire din anul 1918 - **formarea statului național unitar român** – a transformat România într-o putere mijlocie în Europa. De asemenea, prin legile adoptate în anii 1918-1923, adică reforma agrară, votul universal, o nouă lege fundamentală – *Constituția din 1923* – etc., România s-a transformat într-un stat mai democratic decât înainte de război.

Statul democratic în România interbelică (1918-1938)

Marea Unire din anul 1918 a consolidat prestigiul celei mai importante instituții politice – **Monarhia**. Regele Ferdinand a fost încoronat festiv la Alba Iulia. Prestigiul monarhiei a avut însă de suferit odată cu renunțarea principelui Carol la dreptul de moștenire a tronului, eveniment cunoscut sub numele de „criza dinastică”. Pentru rezolvarea situației s-a decis ca la moartea regelui Ferdinand, tronul să revină nepotului său – *Mihai, ajutat de o Regență*. În anul 1927, la moartea regelui Ferdinand, rege a ajuns Mihai. În anul 1930, pe fondul crizei economice și al tensiunilor politice, prințul Carol a revenit în țară și, susținut de PNT, a fost încoronat rege sub numele de Carol al II-lea. Acesta a respectat formal Constituția din 1923, însă a căutat să compromită partidele politice și principiile democratice. Carol al II-lea a condus prin decrete-legi, ocolind puterea legislativă – Parlamentul; a format guverne de uniune națională, a încurajat scindările partidelor politice; **februarie 1938, Carol al II-lea a impus un regim autoritar**, cu o constituție autoritară și un partid unic. *Prin aceasta, monarhul a încălcat principiul democratic, anume că „regele domnește dar nu guvernează”*.

Partidele politice ale perioadei interbelice se împart în două categorii: cele care respectau valorile democratice – pluralismul politic, separarea puterilor în stat, garantarea drepturilor și libertăților cetățenești, menținerea formei de guvernământ monarhice etc. Acestea li s-au adăugat partidele extremiste, cu ideologii nedemocratice, inspirate din modelul fascist italian sau nazist german, sau cu ideologie comunistă ca în URSS. Ambele extreme - și legionarii, și comuniștii - aveau ca obiectiv impunerea unor practici nedemocratice, totalitare, de dictatură, diametral opuse celor democratice amintite anterior (PNL, PNT, Partidul Poporului...).

Partidele democratice: PNL – doctrină neoliberalismul; lideri – Ion I.C. Brătianu, Vintilă Brătianu, I.G. Duca, C.I.C. Brătianu; ramura economică vizată – industria; categorii sociale reprezentate – burghezia, orașenii, funcționarii, liber-profesioniștii; au guvernat mulți ani – „marea guvernare Brătianu” - și au adoptat numeroase reforme/legi – cea mai importantă fiind *Constituția -1923*.

Partidul Național Țărănesc - fondat în anul 1926 prin unirea PNR din Transilvania condus de Iuliu Maniu cu PȚ din Vechiul Regat condus de Ion Mihalache; ramura economică predilectă – agricultura; categoria socială căreia i se adresau - țărănimia; au guvernat puțini ani, exact în timpul Marii Crize Economice (1929-1933, cu întreruperi), așa că popularitatea lor a fost în descreștere.

Alte partide democratice au fost Partidul Poporului – lider fiind mareșalul Al. Averescu; PSD – Constantin Titel Petrescu ș.a.

Partidele extremiste: de extremă stângă – Partidul Comunist Român, fondat în anul 1921; ideologia comunistă se inspira din cea marxist-leninistă din URSS; voia să impună modelul sovietic. A avut o atitudine antinațională, vizând dezmembrarea țării, tocmai de aceea a și fost scos în afara legii în 1923, activând apoi în mod clandestin. Atitudinea sa antinațională se explică și prin aceea că majoritatea liderilor săi nu erau de origine română: Gh. Cristescu, Elek Köblös, Vitali Holostenko, Anatol Stefanski, Boris Stefanov.

Partidele de extremă dreaptă erau inspirate din modelul german al lui Hitler, erau împotriva evreilor – *antisemite*, împotriva liberalismului - fasciste, de dictatură - antidemocratice. Practica obișnuită a legionarilor era violența, asasinatul, lor căzându-le victimă prim-miniștri precum I.G. Duca – 1933, sau Armand Călinescu - 1939. Numele partidelor de extremă dreaptă: Liga Apărării Național Creștine – LANC (1923) și Legiunea Arhanghelului Mihail (1927) – ultima formațiune politică și-a schimbat de mai multe ori numele: de

la *Legiunea Arhanghelului Mihail, la Garda de Fier, Totul pentru Țară, Mișcarea Legionară*. Cel mai proeminent lider al legionarilor a fost Corneliu Zelea Codreanu, asasinat din ordinul regelui Carol al II-lea în noiembrie 1938.

12. De la statul autoritar la statul totalitar 1938-1989

prof. Viorel Ciobanu

Statul autoritar. Regimul de autoritate monarhică al regelui Carol al II-lea (1938-1940)

Profitând de criza regimului democratic, de eșecul electoral al partidelor democratice – PNL și PNT – , în iarna 1937-1938, regele Carol al II-lea l-a numit prim-ministru pe Octavian Goga, liderul Partidului Național Creștin – extremist, antisemit -, care ocupase doar locul IV la alegerile parlamentare. Peste 40 de zile, în 10 februarie 1938, regele l-a demis pe O. Goga, patriarhul Miron Cristea fiind numit premier. Au fost impuse cenzura presei, conducerea cu ajutorul armatei, o nouă Constituție care consolida puterea regelui, apoi au fost desființate partidele politice; în decembrie 1938 a fost fondat partidul unic regal – *Frontul Renașterii Naționale*, devenit în 1940 *Partidul Națiunii*. În condițiile gravelor pierderi teritoriale din vara anului 1940, regimul carlist nu s-a putut menține. Generalul Ion Antonescu, devenit prim-ministru în septembrie 1940, l-a determinat pe Carol al II-lea să părăsească tronul; Mihai I a devenit rege, iar Antonescu a fost investit cu puteri depline – primind și calificativul de *Conducător al Statului*.

Statul totalitar antonesciano-legionar (septembrie 1940 - ianuarie 1941)

Singura formațiune politică dispusă să coopereze cu Ion Antonescu a fost cea a lui Horia Sima – *Mișcarea legionară*. Legionarii au condus într-o manieră violentă, au dezorganizat economia și administrația, au făcut numeroase abuzuri; în noiembrie 1940 legionarii au trecut la asasinarea în masă a foștilor oameni politici sau militari care îi persecutaseră pe vremea regelui Carol al II-lea; printre victime amintim savantul Nicolae Iorga, economistul Virgil Madgearu, plus alți circa 60 de foști demnitari carliști. În ianuarie 1941, încercând să preia deplina putere și să-l înlăture pe generalul Antonescu, legionarii au organizat o rebeliune dar au fost înfrânți și înlăturați de pe scena politică.

Statul totalitar. Dictatura militară antonesciană. Generalul/mareșalul Ion Antonescu (ianuarie 1941-august 1944)

Dictatura lui Ion Antonescu s-a suprapus peste desfășurarea celui de-al doilea război mondial când acesta deținea toată puterea, fiind *Conducătorul Statului*. Generalul/mareșalul Antonescu a încheiat un tratat de alianță cu Germania nazistă, iar între iunie 1941 și august 1944 a participat la războiul antisovietic pentru eliberarea Basarabiei și a Bucovinei de Nord, continuând apoi războiul pe teritoriul sovietic de dincolo de Nistru. La 23 august 1944 dictatura mareșalului Antonescu a fost înlăturată prin arestarea acestuia de către regele Mihai. În ciuda speranțelor românilor și ale regelui Mihai, în România nu s-a putut reveni la o autentică democrație.

Impunerea regimului comunist. Regimul totalitar comunist de esență stalinistă

Preluarea puterii de către Partidul Comunist Român în perioada postbelică (1945-1947)

Profitând de prezența Armatei Roșii în România, minusculul Partid Comunist a ajuns tot mai important; acesta a participat la diverse guverne de coaliție alături de PNL, PNT, PSD apoi, în martie 1945, a preluat deplina putere prin guvernul Petru Groza.

Guvernul Groza a primit sprijin sovietic, a redobândit Transilvania de Nord, a decretat reforma agrară. Abuzurile guvernului Groza l-au determinat pe regele Mihai să protesteze prin „greva regală” – adică a refuzat să mai colaboreze cu guvernul și să semneze decretul acestuia. Protestul regal a încetat prin cosmetizarea guvernului Groza unde, în ianuarie 1946, au fost incluși și reprezentanți ai PNT și PNL, însă lideri șterși, de mâna a doua. În noiembrie 1946, PCR a falsificat alegerile parlamentare (și-a însușit fraudulos victoria); a desființat camera parlamentară numită Senat; în anul 1947 a desființat PNT iar liderii săi au fost întemnițați; în noiembrie 1947 și PNL și-a încetat existența - și liderii săi au fost arestați. La 30 decembrie 1947, ultimul obstacol în calea deplinei comunizări – *regele Mihai* – a fost silit să abdice. În aceeași zi a fost desființată monarhia și a fost proclamată Republica Populară Română.

Regimul totalitar stalinist comunist. Gheorghe Gheorghiu-Dej (1948-1965)

Începând din 1948, comuniștii români, sub protecția Armatei Sovietice, au început impunerea cu forța a *modelului sovietic în economie, societate și cultură*. Instrumentul folosit a fost *Securitatea*, iar metoda cea mai utilizată a fost teroarea. Mișcarea de rezistență anticomunistă „așteptându-i pe americani”, activând în zona montană, a fost distrusă; printre cele mai active grupuri de partizani amintim: *Sumanele Negre, Haiducii Muncelului, Graiul Sângelui*... – iar lideri Ioan Gavrilă Ogoranu, frații Arnăuțoiu.

Modelul sovietic în economie a însemnat *naționalizarea* (confiscarea) *industriei* – 1948; *colectivizarea agriculturii* (1949-1962), *planificarea economică rigidă*; mai apoi industrializarea forțată. Toți cei care s-au opus regimului comunist au umplut lagărele și închisorile de exterminare – Sighet, Aiud, Gherla, Rm. Sărat, Jilava, Făgăraș, Pitești, Mislea, Canalul Dunăre-Marea Neagră.

Modelul sovietic în societate a însemnat: formarea unui partid unic – PMR (din PCR și PSD - 1948); impunerea unei noi *Constituții* – 1948, *copiată după cea sovietică* - țara se numea Republica Populară Română, partidul unic – Partidul Muncitoresc Român. Tot în 1948 a fost fondată *poliția politică* – Securitatea, încadrată cu ofițeri KGB -, care controla și teroriza întreaga populație.

Modelul stalinist în cultură a însemnat: rusificarea - impunerea limbii, istoriei, geografiei ruse, formarea de institute, muzee, librării, edituri ruse, sovietice; falsificarea și denigrarea istoriei românilor; desființarea Bisericii Greco-Catolice; întemnițarea tuturor episcopilor acesteia, cenzura presei, interzicerea a numeroase cărți; cultul personalității liderului; formarea „omului nou”...

După ce în 1958 Gheorghiu-Dej a reușit să obțină retragerea trupelor sovietice din România, regimul comunist de la București a început să se îndepărteze de cel sovietic; în plan intern, *s-a mai îmblânzit – în 1964 fiind eliberați ultimii deținuți politici*.

Regimul totalitar național-comunist al lui Nicolae Ceaușescu (1965-1989)

Noul lider comunist român – Nicolae Ceaușescu – a continuat câțiva ani politica de relativă liberalizare promovată de Gheorghiu-Dej în anii '60; în 1965 a fost adoptată o nouă constituție – numele țării fiind Republica Socialistă România; numele partidului unic – Partidul Comunist Român. Limba rusă nu a mai fost obligatorie în școli și universități, s-au putut studia limbi occidentale; însă controlul societății continua să fie vigilent prin intermediul *poliției politice* – *Securitatea*. În plan extern, N. Ceaușescu a întreținut bune relații cu state ca Iugoslavia, China, Republica Federală Germania, Israel; a primit vizita unor președinți ai SUA și Franței; a vizitat SUA, Marea Britanie etc. În anul 1968, Ceaușescu a criticat cu tărie invazia sovietică în Cehoslovacia, fapt care i-a adus multă popularitate în țară și în Occident. *După vizitele din 1971 din Asia, în China și Coreea de Nord*, Ceaușescu a devenit tot mai dur, mai dogmatic; a impus comunismul de familie; *cultul personalității*; în 1974 a primit funcția nou-înființată de *președinte al RSR*. În condițiile deteriorării accentuate a situației economice, alimentare a țării, au apărut și proteste ale muncitorilor – *greva minerilor din Valea Jiului* (1977), *demonstrația de la Brașov* (1987); *disidențe ale unor intelectuali* – Paul Goma, Doina Cornea, Mircea Dinescu, Ana Blandiana; „scrisoarea celor 6” foști lideri comuniști – martie 1989.

În contextul revoluțiilor anticomuniste din această parte a Europei (1989), pe fondul reformelor liderului sovietic M. Gorbaciov, s-a declanșat revoluția la Timișoara care a ieșit victorioasă la București prin fuga lui Ceaușescu din 22 decembrie. S-a putut astfel trece de

la un regim totalitar, comunist la unul democratic, fapt realizat după 1989 prin: înființarea a numeroase partide politice, funcționarea societății civile, alegeri libere, adoptarea *Constituției din 1991, lege fundamentală cu principii democratice*.

13. România de la obținerea independenței la marile alianțe ale secolului XX (1878-1944) prof. Viorel Ciobanu

Luptând în bătăliile de la *Grivița, Rahova, Plevna, Smârdan* în anii 1877-1878, armata română condusă de principele Carol și aliată cu Rusia a determinat Marile Puteri, întrunite în *Congresul de pace de la Berlin* (1878) să-i recunoască independența. Tratatul din capitala Germaniei cuprindea și alte prevederi, unele mulțumind România – primea Dobrogea, Delta Dunării și Insula Șerpilor -, altele o nemulțumeau – Rusia reocupa sudul Basarabiei, independența era recunoscută cu câteva condiții puse de marile puteri.

Atitudinea aliatului din Războiul de Independență – Rusia – care, încălcând convenția din aprilie 1877, ocupase Sudul Basarabiei, a dus la răcirea relațiilor româno-ruse. Pentru a pune țara la adăpost de un eventual atac rus, regele Carol și premierul liberal Ion Brătianu au încheiat un tratat prin care *România adera la Puterile Centrale*, sau Tripla Alianță (Germania, Austro-Ungaria și Italia - 1883). *Tratatul era unul defensiv și secret*, fiind cunoscut doar de către rege și câțiva apropiați/ministri. Acest tratat a oferit României protecție dar, în condițiile în care se creiona cealaltă alianță, anume *Antanta (Rusia, Franța, Anglia)*, România s-a reorientat către aceasta, deoarece spera în realizarea Marii Uniri – unirea Transilvaniei și Bucovinei – cum s-a și întâmplat în 1918.

După ce în august 1914 *Consiliul de Coroană de la Sinaia* condus de regele Carol a adoptat soluția neutralității față de Primul Război Mondial - motivând că tratatul nostru era unul defensiv -, doi ani mai târziu, în 1916, România s-a alăturat *Antantei, încheind două convenții*; una politică – care prevedea unirea tuturor teritoriilor românești din Austro-Ungaria cu România -, și una militară – privind cooperarea și sprijinul militar, mai ales cel oferit de Rusia. În ciuda înfrângerilor din timpul războiului, dezideratul unirii s-a realizat prin hotărârile reprezentanților populației din Basarabia, Bucovina și Transilvania – 1918.

Marile puteri, dar și statele învinse, au acceptat și au semnat tratatele sistemului Versailles (1919-1920), astfel: unirea Bucovinei cu România a fost recunoscută de aliații noștri și de Austria (*tratatul de la Saint Germanin*); unirea Transilvaniei cu România a fost recunoscută de aliații noștri și de Ungaria (*tratatul de la Trianon*); unirea Basarabiei cu România a fost recunoscută doar de aliații noștri (*tratatul de la Paris* din anul 1920).

Următorul obiectiv al României după realizarea și recunoașterea internațională a Marii Uniri din 1918 era menținerea noilor frontiere, lucru realizat prin activitatea în cadrul *Societății/Ligii Națiunilor*, fie prin încheierea unor *alianțe regionale: Mica Înțelegere* (1921) împreună cu Cehoslovacia și Iugoslavia; și *Înțelegerea Balcanică* (1934) împreună cu Iugoslavia, Grecia și Turcia. Pe termen lung, s-a constatat că aceste alianțe nu au fost eficiente, România neprimind ajutor și pierzând multe teritorii în anul 1940.

Relațiile cu Uniunea Sovietică au fost încordate din cauza Basarabiei și a confiscării de către sovietici a tezaurului României; relațiile s-au reluat în 1934 prin eforturile lui Nicolae Titulescu și Maxim Litvinov, dar fără efecte palpabile. *Relațiile cu Germania s-au apropiat în anul 1939*, prin semnarea unui acord economic, Hitler fiind foarte interesat de petrolul românesc.

După ce Hitler și Stalin au semnat *Pactul Ribbentrop-Molotov* (23 august 1939), Germania a pornit cel de-al Doilea Război Mondial, atacând Polonia; deși România s-a declarat neutră, aliații săi – mai ales Franța nemaiputând-o ajuta - *țara noastră a căzut victimă vecinilor revizionisti – Uniunea Sovietică (URSS), Bulgaria și Ungaria*.

În urma unui ultimatum, în iunie 1940 URSS ocupa teritoriile Basarabia, Bucovina de Nord și ținutul Herța - circa 50 000 kmp; urmau tratativele de la Craiova cu Bulgaria – în privința cedării Dobrogei de Sud (Cadrilaterul) în septembrie 1940; eșuând negocierile româno-ungare de la Turnu Severin, Germania și Italia au impus un așa-numit arbitraj – adică *Dictatul de la Viena* (30 aug. 1940): Hitler și Mussolini trasau frontierele româno-ungare, Ungaria ocupa circa 43 000 kmp., adică NV Transilvaniei.

România Mare, așa cum fusese ea constituită în anul 1918, dispăruse. Ea pierduse circa 1/3 din populație și 1/3 din suprafață (circa 100 000 kmp și circa 6,7 mil. loc.); în acest context dramatic, regele Carol al II-lea a fost silit, de către generalul Ion Antonescu – investit prim-ministru, să plece de la conducerea țării; Mihael a devenit rege, dar adevărata putere o avea Antonescu autoproclamat *Conducător al Statului*.

Singura soluție pentru supraviețuirea României era alianța cu Germania nazistă, care promitea recuperarea teritoriilor din est. Prin urmare, România a încheiat un tratat de aderare la *Axa Berlin-Roma-Tokyo* (23 nov. 1940), iar din 22 iunie 1941 până în 23 august 1944 a participat la luptele împotriva URSS.

În iunie-iulie 1941 teritoriile Basarabia, Bucovina de Nord și ținutul Herța au fost eliberate de către armata română; generalul Ion Antonescu a primit *gradul de mareșal*. El a decis să continue războiul dincolo de Nistru, în speranța că Hitler va accepta recuperarea și a NV Transilvaniei de la Ungaria (aliată atunci cu Germania). Trecerea Nistrului a dus la starea de război cu Marea Britanie, iar mai târziu cu Statele Unite. După catastrofa de la Stalingrad (febr. 1943), România a căutat să iasă din război: a început negocieri cu Marea Britanie și Statele Unite prin reprezentanți ai liderului opoziției (Iuliu Maniu), ai mareșalului Antonescu, ai regelui Mihai. Negocierile au eșuat deoarece anglo-americanii solicitau ca România să trateze cu Uniunea Sovietică. Stalin dorea ca România să accepte pierderea Basarabiei, Bucovinei de Nord, ținutului Herței, plus alte lucruri dureroase pentru statul român; prin urmare negocierile au intrat în impas.

La 23 august 1944, în condițiile în care Armata Roșie/Sovietică pătrunsese pe teritoriul României (*linia Iași-Chișinău*), regele Mihai I-a demis și arestat pe mareșalul Antonescu și a anunțat radiofonic alăturarea României la coaliția antihitleristă (*Coaliția Națiunilor Unite*); la 12 septembrie 1944, delegația română a semnat la Moscova *Armistițiul cu Națiunile Unite* (de fapt, cu Uniunea Sovietică): România trebuia să participe la războiul antihitlerist cu minimum 12 divizii, să permită liberul tranzit al Armatei Roșii, să plătească o sumă de 300 milioane de dolari ca despăgubire de război, să accepte pierderea Basarabiei, Nordului Bucovinei și ținutului Herța. Singura prevedere favorabilă nouă din *Convenția de armistițiu* era ca Transilvania de NV să fie retrocedată României.

România era practic o țară ocupată militar de Uniunea Sovietică; la adăpostul Armatei Roșii, dar și cu acordul tacit al Marii Britanii și Statelor Unite ale Americii, începea comunizarea rapidă a țării noastre. Minusculul Partid Comunist Român devenea pe zi ce trecea tot mai puternic și mai numeros. Comuniștii preluau pas cu pas toată puterea: sovieticii impuneau guvernul Petru Groza, care intimida opoziția – Partidul Național Țărănesc și Partidul Național Liberal -, falsifică alegerile din noiembrie 1949, desființează Senatul, desființează partidele democratice amintite anterior – PNT și PNL -, și îi arestează liderii – Iuliu Maniu, Ion Mihalache, C.I.C. Brătianu, Gh. I. Brătianu – înlătură – la 30 decembrie 1947 pe regele Mihai. În aceeași zi cu abolirea monarhiei era impusă o *nouă formă de guvernământ – Republica Populară Română*. Statul român intra pentru aproape o jumătate de secol (1947-1989) în sfera de influență, de

dominație a Uniunii Sovietice, în lagărul statelor socialiste, în rândul „democrațiilor-populare”. *Modelul sovietic, de esență stalinistă, începea să fie aplicat rapid în toate domeniile de activitate: în economie, în societate, în cultură.*

14. România și Războiul rece (1947—1989)

prof. Viorel Ciobanu

La finalul celui de-al Doilea Război Mondial relațiile dintre foștii aliați – SUA, Marea Britanie, respectiv URSS s-au tensionat; *atitudinea celor două blocuri în privința organizării Europei postbelice era diferită, chiar diametral opusă: URSS dorea să-și impună propriul sistem socio-economic și politico-militar, iar SUA și Marea Britanie doreau revenirea la o democrație autentică. S-a declanșat astfel Războiul Rece care a durat până în anul 1991 – când URSS s-a destrămat.*

Atât SUA cât și URSS și-au format propriile alianțe militare – NATO condusă de SUA (1949) și *Pactul de la Varșovia / Organizația Tratatului de la Varșovia* (1955) subordonat URSS, România fiind parte a celui din urmă.

Încă din anul 1948 România și URSS au semnat un tratat de prietenie și colaborare, tratat care permitea staționarea trupelor Armatei Sovietice în România; astfel de tratate fuseseră impuse de URSS tuturor statelor din Europa Centrală și de Sud-Est aflate sub dominația sa: Polonia, Ungaria, Cehoslovacia, Bulgaria... Ca efect al sprijinirii de către România (lui Gh. Gheorghiu-Dej) a armatei URSS în înfrângerea revoluției ungare din anul 1956, peste doi ani (1958), armata sovietică a fost retrasă din România, țara noastră fiind oricum înconjurată doar de state comuniste. Din acest moment (1958), politica externă a României s-a putut desprinde ușor-ușor de Moscova și să se orienteze spre Iugoslavia, China, să reînceapă cooperarea cu state occidentale - Franța, Marea Britanie, SUA...

România în cadrul CAER

Dacă formarea *Pactului de la Varșovia* a fost reacția URSS la crearea NATO, *fondarea CAER a fost reacția URSS la Planul Marshall și la integrarea economică vest-europeană.* Economic, România comunistă, la fel ca toate statele comuniste satelite supuse URSS, a fost inclusă, începând din 1949, în CAER – *Consiliul de Ajutor Economic Reciproc.*

România a beneficiat de unele avantaje economice, precum construirea podului de peste Dunăre de la Giurgiu-Ruse (1954), dar, în condițiile în care URSS a încercat să impună o organizare economică supranațională, iar prin *Planul Valev* să transforme România într-un stat exclusiv agricol, Gheorghiu-Dej a ripostat prin *Declarația PMR din aprilie 1964*: România se pronunța pentru o cale națională de dezvoltare economică, deci comunismul nu era abandonat. În consecință, răcindu-se relațiile cu Uniunea Sovietică, România s-a reorientat economic și-a extins relațiile economice către țări precum Iugoslavia – cu care a construit sistemul Hidrocentralelor de la Porțile de Fier -, dar și spre Occident, semnând acorduri cu organisme financiare precum *F.M.I.* și *B.M.*

România și Pactul de la Varșovia

Pactul sau Tratatul de la Varșovia a fost format în anul 1955, în condițiile în care URSS semnase tratatul de pace cu Austria, așa că prezența armatelor sale nu se mai justifica în statele din această parte a Europei – semnarea Pactului permitea Kremlinului să mențină trupe aici și, la nevoie, să pună capăt eventualelor revolte – ceea ce s-a și întâmplat în anii 1956 și 1968.

În anul 1956, în condițiile desfășurării revoluției de la Budapesta, România lui Gheorghiu-Dej a cooperat cu celelalte state comuniste la înfrângerea revoltei ungare și capturarea liderului acesteia – Imre Nagy, fapt care a ușurat obținerea retragerii trupelor sovietice din România (1958); după acest eveniment, relațiile româno-sovietice s-au răcit, fapt constatat și la noul lider -N. Ceaușescu.

În anul 1968, în condițiile *invadării Cehoslovaciei de către statele Pactului de la Varșovia* (URSS, Ungaria, Polonia, RDG, Bulgaria), liderul român N. Ceaușescu a criticat dur invazia. A fost cea mai fermă opoziție față de sovietici în blocul dominat de URSS, atitudine care a ușurat reluarea relațiilor diplomatice și comerciale ale Republicii Socialiste România cu state ca Franța - al cărui președinte a vizitat România -, SUA - ai cărei președinți Nixon și Ford vor vizita România; N. Ceaușescu vizita la rândul său Marea Britanie unde era primit cu onoruri de regina Elisabeta a II-a. Era apogeul prestigiului liderului comunist român, angrenat și în rezolvarea disputelor dintre URSS și China, Israel și statele arabe. În ciuda răcirii relațiilor cu URSS, Pactul de la Varșovia va fi în continuare prelungit, dar destrămarea URSS (1991) va duce la dispariția acestei organizații militare și la terminarea Războiului Rece.

Constatăm că Pactul de la Varșovia care, în mod declarativ, trebuia să apere statele comuniste de atacul Occidentului, a fost folosit de către URSS pentru a zdrobi revoltele anticomuniste/reformiste din statele comuniste – Ungaria 1956, Cehoslovacia 1968.

Relațiile României cu Europa Occidentală și SUA

Legăturile statului comunist român cu Occidentul, la fel ca în cazul tuturor celorlalte state satelite ale URSS, au fost întrerupte odată cu impunerea dominației sovietice (1948). În condițiile distanțării României față de Moscova (după retragerea trupelor sovietice (1958), a criticilor lui Dej față de *Planul Valev*, prin *Declarația din aprilie* (1964), a recunoașterii Republicii Federale Germania (1967), a menținerii neîntrerupte a relațiilor diplomatice atât cu Israelul cât și cu statele arabe, a vizitei președintelui francez Ch de Gaulle în România (1968), a condamnării zdrobirii „*primăverii de la Praga*” de către trupele Pactului de la Varșovia în august 1968 - toate acestea așadar - au dus la reluarea bunelor relații politice, economice, comerciale, financiare cu Occidentul. Pe lângă vizitele președinților francezi, amintim vizitele unor președinți ai SUA, fapt extrem de rar în acea perioadă, chiar extraordinar, ieșit din comun.

Economic, România comunistă a inițiat contacte cu organizația economică a statelor vest-europene (Comunitatea *Economică Europeană, actuala Uniune Europeană*), cu organizații financiare mondiale – *Fondul Monetar Internațional, Banca Mondială*, N. Ceaușescu obținând din partea Congresului SUA „clauza națiunii celei mai favorizate”, ce avantaja mărfurile românești pe piața SUA.

Semnarea *Actului Final de la Helsinki* (1975) a permis Occidentului să intervină în apărarea drepturilor omului în România. Încălcarea de către regimul Ceaușescu a libertăților cetățenești, demolarea satelor, bisericilor, plângerile minorităților maghiară, germană cum că Ceaușescu vrea să le asimileze au dus la înrăutățirea relațiilor României cu Ungaria comunistă, RFG, Israel, Marea Britanie; SUA a retras „clauza națiunii celei mai favorizate”, în consecință exporturile românești în SUA au fost mult reduse contribuind astfel la accentuarea crizei economice și la acutizarea lipsei de valută a regimului Ceaușescu.

La finalul domniei sale (1989), N. Ceaușescu era izolat atât în relațiile cu URSS – el opunându-se reformelor liderului sovietic M. Gorbaciov, cât și în raport cu Occidentul, care îi reproșa încălcarea drepturilor omului. Căderea regimului Ceaușescu - în contextul revoluțiilor anului 1989 - nu a mai mirat pe nimeni; de fapt, înlăturarea lui N. Ceaușescu a fost chiar grăbită de aceste state și, foarte probabil, de serviciile de informații străine.

România putea, după înlăturarea regimului totalitar comunist în decembrie 1989, să aspire la integrarea sa politico-economică în U.E. și militară în NATO, statul român devenind un stat democratic prin adoptarea unei noi Constituții în anul 1991. Reînființarea

partidelor politice, alegerile libere și Constituția din 1991 au marcat revenirea la un regim democratic, agreat de Occident, foarte sensibil la respectarea în practică a drepturilor și libertăților omului și cetățeanului.

Revoluția din 1989: Decembrie 1989 – context și consecințe

prof. Viorel Ciobanu

a. Situația regimului Ceaușescu la sfârșitul anului 1989

- Nemulțumirea mării majorității a populației din România era tot mai mare;
- nici în plan extern, situația nu-l mai avantaja pe Ceaușescu: URSS – prin Gorbaciov - cerea reforme; Occidentul (SUA, Marea Britanie etc.) cerea respectarea drepturilor omului;
- Deși *regimurile comuniste europene* (din Polonia, Ungaria, Cehoslovacia, Republica Democrată Germană, Bulgaria) *se prăbușeau rând pe rând*, pe cale pașnică, Nicolae Ceaușescu refuza să părăsească puterea;
- Când *Zidul Berlinului se prăbușea*, Partidul Comunist Român îl realegea în funcția de secretar general al PCR;

b. Începutul revoluției române – Timișoara – 16 decembrie 1989; Începutul sfârșitului

- De la eșecul evacuării pastorului reformat *Laszlo Tökes*, s-a ajuns la manifestări anticeaușiste; Miliția, Securitatea, Armata au tras în populația Timișoarei; în semn de solidarizare, au fost organizate demonstrații de protest și în alte orașe;

c. București – 21-22 decembrie 1989, răsturnarea dictatorului

- Nicolae Ceaușescu a încercat să organizeze la București un miting de susținere a *măsurilor criminale luate la Timișoara*, sperând că va avea succesul din august 1968; s-a înșelat amarnic, iar evenimentele s-au întors împotriva sa;
- În ziua de *22 decembrie 1989, Ceaușescu a părăsit puterea, la bordul unui elicopter - orele 12.09 PM, la prânz*;
- În aceeași zi, cuplul Ceaușescu a fost capturat; după un proces extrem de sumar, la 25 decembrie 1989, la Târgoviște, Nicolae și Elena Ceaușescu au fost *executați prin împușcare* în urma verdictului unui tribunal militar extraordinar;

d. Noua structură a puterii creată după fuga lui Ceaușescu

- În după-amiaza zilei de 22 decembrie 1989, la sediul Comitetului Central al Partidului Comunist Român din București, un grup în frunte cu Ion Iliescu a dat publicității comunicatul *Consiliului Frontului Salvării Naționale*;
- Principiile expuse în *comunicat* aveau un caracter democratic: *pluralism politic, separarea puterilor, limitarea numărului mandatelor de conducere, economie liberă, garantarea în practică a drepturilor și libertăților tuturor cetățenilor, integrarea în structurile euro-atlantice (Uniunea Europeană – numită atunci Piața Comună sau CEE)*;
- în anii următori, aceste dorințe ale revoluționarilor decembriști au fost puse în practică;

e. Consecințele interne și internaționale ale revoluției din decembrie 1989

Interne: revenirea la un regim democratic după mai mult de 40 de ani de regim totalitar comunist (1948-1989);

Externe: s-a născut o largă solidaritate a națiunilor lumii cu România, al cărei popor a redevenit liber prin grele sacrificii;

„*Comunicatul în zece puncte al Consiliului F.S.N. (22 decembrie 1989):* Cetățeni și cetățene,

Trăim un moment istoric. Clanul Ceaușescu, care a dus țara la dezastru, a fost eliminat de la putere. Cu toții știm și recunoaștem că victoria de care se bucură întreaga țară este rodul spiritului de sacrificiu al maselor populare de toate naționalitățile și, în primul rând, al admirabilului nostru tineret, care ne-a restituit, cu prețul sângelui, sentimentul demnității naționale. Un merit deosebit îl au cei care ani de zile și-au pus în pericol viața, protestând

împotriva tiraniei. Se deschide o pagină nouă în viața politică și economică a României. În acest moment de răscruce am hotărât să ne constituim în Frontul Salvării Naționale care se sprijină pe armata română și care grupează toate forțele sănătoase ale țării, fără deosebire de naționalitate, toate organizațiile și grupările care s-au ridicat cu curaj în apărarea libertății și demnității în anii tiraniei totalitare.

Scopul Frontului Salvării Naționale este instaurarea democrației, libertății și demnității poporului român. Din acest moment, se dizolvă toate structurile de putere ale clanului Ceaușescu. Guvernul se demite, Consiliul de Stat și instituțiile sale își încetează activitatea. Întreaga putere de stat este preluată de Consiliul Frontului Salvării Naționale.

Ca program, Frontul propune următoarele:

1. Abandonarea rolului conducător al unui singur partid și statornicirea unui sistem democratic pluralist de guvernământ.
2. Organizarea de alegeri libere în cursul lunii aprilie.
3. Separarea puterilor legislativă, executivă și judecătorească în stat și alegerea tuturor conducătorilor politici pentru unul sau, cel mult, două mandate. Nimeni nu mai poate pretinde puterea pe viață. Consiliul Frontului Salvării Naționale propune ca țara să se numească pe viitor România. [...]
4. Restructurarea întregii economii naționale pe baza criteriilor rentabilității și eficienței. Eliminarea metodelor administrativ-birocratice de conducere economică centralizată și promovarea liberei inițiative și a competenței în conducerea tuturor sectoarelor economice.
5. Restructurarea agriculturii și sprijinirea micii proprietăți țărănești. Oprirea distrugerii satelor.
6. Reorganizarea învățământului românesc potrivit cerințelor contemporane. Reașezarea structurilor învățământului pe baze democratice și umaniste. Eliminarea dogmelor ideologice care au provocat atâtea daune poporului român și promovarea adevăratelor valori ale umanității. Eliminarea minciunii și a imposturii și statuarea unor criterii de competență și justiție în toate domeniile de activitate. Așezarea pe baze noi a dezvoltării culturii naționale. Trecerea presei, radioului, televiziunii din mâinile unei familii despotice în mâinile poporului.
7. Respectarea drepturilor și libertăților minorităților naționale și asigurarea deplinei lor egalități în drepturi cu românii.
8. Organizarea întregului comerț al țării, pornind de la cerințele satisfacerii cu prioritate a tuturor nevoilor cotidiene ale populației României. [...]
9. Întreaga politică externă a țării să servească promovării bunei vecinătăți, prieteniei și păcii în lume, integrându-se în procesul de constituire a unei Europe unite, casa comună a tuturor popoarelor continentului. Vom respecta angajamentele internaționale ale României și, în primul rând, cele privitoare la Tratatul de la Varșovia.
10. Promovarea unei politici interne și externe subordonate nevoilor și intereselor dezvoltării ființei umane, respectul deplin al drepturilor și libertăților omului, inclusiv al dreptului de deplasare liberă.

Constituindu-ne în acest Front, suntem ferm hotărâți să facem tot ce depinde de noi pentru a reinstaura societatea civilă în România, garantând triumful democrației, libertății și demnității tuturor locuitorilor țării.”

(Cristian Ionescu, *Dezvoltarea constituțională a României*. Acte și documente 1741-1991)

România postdecembristă – Constructia democrației postdecembriste

prof. Viorel Ciobanu

- Înlăturarea regimului comunist, în fruntea căruia se afla Nicolae Ceușescu, a permis revenirea la un regim democratic;
- Cererile cuprinse în *Comunicatul către țară al CFSN* din 22 decembrie 1989 au fost aplicate în anii următori;
- încă din decembrie 1989 au început să reapară partidele politice: PNT, apoi PNL, PSD, UDMR etc.- **pluralism politic**;
- în mai 1990 s-au organizat **alegeri libere**, atât pentru forul legislativ – Parlamentul bicameral (Camera Deputaților și Senat), cât și pentru funcția de președinte al României; **opoziția** a reușit să câștige un anumit număr de mandate - minor;
- Parlamentul liber ales în mai 1990, devenit **Adunare Constituantă**, a dezbătut și votat o lege fundamentală democratică – **Constituția din 1991**-timp de 18 luni; în **noiembrie 1991 Adunarea Constituantă/Parlamentul a adoptat Constituția prin votul majorității**; pe 8 decembrie 1991, cetățenii, prin **referendum**, au aprobat și ei noua lege fundamentală;
- A început să se manifeste **societatea civilă**: au reapărut **sindicatelor**, **presa** a putut scrie liber, au putut fi organizate acțiuni de protest, demonstrații etc;
- **Din păcate, au existat și manifestări violente, precum mineriadele** (cea din iunie 1990 a pus capăt unei demonstrații maraton împotriva conducerii instalate la cârma țării după înlăturarea lui Ceaușescu – **fenomenul Piața Universității**);
- În plan **economic**, s-a refăcut **dreptul de proprietate**, economia a fost restructurată pe baza criteriului cererii și ofertei – **economie liberă, de piață**; din păcate, nici aici n-au lipsit problemele de corupție, nepotism, plus șomajul masiv;
- Au fost **reluate legăturile cu statele democratice ale Europei și cu SUA** și, pe acest fond, în 2004 România a putut adera la **NATO**, iar în 2007, după un drum lung, a fost admisă în **Uniunea Europeană**, spațiul al democrației;
- **Constituția din 1991** (revizuită în 2003), valorifică tradiția democratică românească interbelică – Constituția din 1923 - și modelele unor state apusene – Franța, dar pune în practică și cererile exprimate în revoluția din decembrie 1989:
- cuprinde **principii democratice** precum: **statul de drept, egalitatea în fața legii, pluralismul politic, separarea puterilor în stat, garantarea drepturilor și libertăților cetățenești** etc.; (*din comunism a păstrat forma de guvernământ - Republica*)
- **În concluzie**, după înlăturarea regimului totalitar comunist în decembrie 1989, România a putut relua tradițiile democratice și, ceea ce între 1945 și 1989 era doar un ideal – **democrația** – a putut prinde contur la finele secolului XX;

Punctaj test-90 pct. Se acordă 10 pct. din oficiu. Timp efectiv de lucru-45 minute. Citiți cu atenție sursa de mai jos, apoi răspundeți cerințelor:

„Articolul 1. Principii generale: 1. România este stat național, suveran și independent, unitar și indivizibil. 2. Forma de guvernământ a statului român este republica. 3. România este stat de drept, democratic și social, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile cetățenilor, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sunt garantate. (...)

Articolul 16. Egalitatea în drepturi

1. Cetățenii sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără privilegii și fără discriminări. 2. Nimeni nu este mai presus de lege. 3. Funcțiile și demnitățile publice, civile sau militare, pot fi ocupate de persoane care au numai cetățenia română și domiciliul în țară. [...]

Articolul 20. Tratatelor internaționale privind drepturile omului

1. Dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile cetățenilor vor fi interpretate și aplicate în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care România este parte. 2. Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte, și legile interne, au prioritate reglementările internaționale.”

(Constituția din 1991, Cristian Ionescu, Dezv. C-țională a României)

1. Numiți, din sursă, forma de guvernământ a României.

2. Precizați, pe baza sursei, patru principii care stau la baza organizării statului român.

3. Menționați, pe baza sursei, raportul dintre reglementările interne și actele internaționale semnate de România.

4. Menționați două acte diplomatice în care au fost angrenate Țările Române în Evul Mediu.

5. Formulați, pe baza sursei, un punct de vedere referitor la România postdecembristă, susținându-l cu 2 informații selectate din sursă.

6. Argumentați, printr-un fapt istoric relevant, afirmația conform căreia Constituția este legea fundamentală a unui stat. (Se punctează pertinenta argumentării elaborate prin utilizarea unui fapt istoric relevant; a conectorilor care exprimă cauzalitatea și concluzia.)

Punctaj test-90 pct. Se acordă 10 pct. din oficiu. Timp efectiv de lucru-45 minute. Citiți cu atenție sursa de mai jos, apoi răspundeți cerințelor:

„Art.58. (1) Parlamentul este organul reprezentativ suprem al poporului român și unica autoritate legiuitoare a țării. (2) Parlamentul este alcătuit din Camera Deputaților și Senat.

Art.59. (1) Camera Deputaților și Senatul sunt alese prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat, potrivit legii electorale. (2) Organizațiile cetățenilor aparținând minorităților naționale, care nu întrunesc numărul de voturi pentru a fi reprezentate în Parlament, au dreptul la câte un loc de deputat, în condițiile legii electorale. Cetățenii unei minorități naționale pot fi reprezentați numai de o singură organizație. (3) Numărul deputaților și senatorilor se stabilește prin legea electorală, în raport cu populația țării.”

(Constituția din 1991)

1. Precizați, pe baza sursei, structura Parlamentului României.

2. Menționați, pe baza sursei, rolul îndeplinit de Parlament în statul român.

3. Precizați, pe baza sursei, criteriul în funcție de care se stabilește numărul parlamentarilor.

4. Menționați numele purtat de Parlament în trei perioade din istoria românilor.

5. Precizați data la care Parlamentul României a devenit bicameral.

6. Menționați numele purtat de Parlamentul României în perioada comunistă, dar și structura acestuia.

7. Scrieți o relație cauză-efect stabilită între două informații selectate din sursă: (specificând: cauză/efect).

8. Numiți autoritățile cu rol legislativ în prima parte a domniei lui Al.I. Cuza.

9. Formulați un punct de vedere referitor la relația dintre Parlament și celelalte autorități ale statului român.

10. Argumentați, folosind un exemplu relevant, că după revoluția din 1989 era necesară o nouă Constituție.

(în perioada postdecembristă/după înlăturarea regimului comunist în decembrie 1989)

a. Revenirea la principiul pluralismului politic

- *Comunicatul CFSN* - 22 decembrie 1989 - cerea revenirea la **un regim pluripartid**; renunțarea la partidul unic;
- Astfel, au reapărut partidele istorice: **PNT, PNL, PSD** – mulți din liderii lor suferiseră teroarea comunistă sau exilul;
- s-au înființat și partide noi: FSN (derivat din CFSN), UDMR, PRM etc.; chiar un partid **Liberschimbist** !!!
- Pluralismul nu s-a reimpus doar în plan politic, ci și prin **aparitia de ONG-uri: syndicate, alte asociații** etc.;

b. Construcția instituțională – construcția instituțiilor statului de drept (statului unde domnește legea)

- în mai 1990 – au loc **alegeri libere** pe bază pluralist-politică; au fost alese Parlamentul și Președintele republicii;
  - Parlamentul a devenit **Adunare Constituantă** – până în noiembrie 1991 a dezbătut și adoptat o nouă lege fundamentală – **Constituția din 1991**;
  - **alternanța la putere s-a făcut pașnic**; după ce între anii 1990 și 1996 președinte a fost liderul formațiunilor politice de stânga – **Ion Iliescu**-, în 1996 a fost ales președinte liderul formațiunii politice de centru-dreapta – **Emil Constantinescu**; învinșii au acceptat pierderea pe cale pașnică, prin votul cetățenilor, a puterii politice; la fel s-a întâmplat și cu partidele politice: între anii 1990 și 1996 la guvernare s-au aflat partidele de stânga, cu o doctrină social-democrată; în anul 1996 partidele grupate în **Convenția Democrată** (de centru-dreapta) au câștigat alegerile parlamentare și au format executivul, guvernând până în anul 2000; în anul 2000, alternativa s-a produs prin revenirea social-democrațiilor la guvernare și președinție; în 2004 – s-a realizat iarăși o schimbare pașnică, prin câștigarea alegerilor prezidențiale și parlamentare de formațiunile de centru-dreapta; ceea ce a arătat că **schimbarea se poate face prin vot cetățenesc** nu doar prin revoluție ca în decembrie 1989;
  - La începutul anilor '90, România s-a confruntat cu manifestații maraton – **fenomenul Piața Universității (demonstrații în bănuiau pe noii conducători, în frunte cu Ion Iliescu, de tendințe totalitare, comuniste)**;
  - Manifestări extrem de violente – rămase în istorie sub numele de „minerade” – în 1990, 1991, 1999;
- c. Rolul societății civile** – toate formele asociative care caută să supravegheze și să se opună tendințelor guvernanților de a acapara o putere ilegitimă și nelimitată;
- **Presa** – „câinele de pază al democrației” – „a patra putere în stat”; posturi particulare de radio, TV, presă scrisă etc.;
  - **ONG** – organizații nonguvernamentale – pe diferite domenii: apărarea drepturilor omului – APADOR CH; Liga Apărării Drepturilor Omului – LADO; Societatea Timișoara, Revista 22, Academia Civică, AFDPR, GDS, Altar etc.;

Studiu de caz – Constituția din 1991

a. Constituția din 1991; principalele prevederi și semnificația

- După înlăturarea comunismului, ca să se revină la un regim democratic era **absolut necesară o nouă constituție**;
- Adunarea Constituantă a dezbătut și, apoi, a adoptat Constituția - noiembrie 1991; **apoi cetățenii, prin referendum**;
- **Constituția din 1991** - Inspirată din Constituția din 1923, și din legile fundamentale ale unor state democratice – Franța;
- **Prevederi**; Principii fundamentale (suveranitatea poporului, separarea puterilor, pluralismul, garantarea drepturilor, lib.); Statul român este „**stat național, unitar, suveran și independent, unitar și indivizibil**”;
- Forma de guvernământ - Republica** (o moștenire a epocii comuniste; cetățenii nu au putut opta pentru monarhie);
- Egalitatea în drepturi** a cetățenilor români; „**nimeni nu este mai presus de lege**”;
- Drepturi și libertăți fundamentale** ale cetățenilor: dreptul la viață, libertatea individuală, dreptul la cetățenie, libera circulație, libertatea conștiinței, libertatea de exprimare, dreptul la muncă, dreptul la învățătură, dreptul la vot, libertatea întrunirilor pașnice, dreptul de asociere, dreptul la proprietate etc.;
- Îndatoririle fundamentale** sunt: fidelitatea față de țară, respectarea Constituției și a legilor, apărarea țării, contribuții financiare – plata de taxe și impozite fără de care serviciile statului – apărare, sănătate, educație etc.- nu pot fi asigurate;
- Prevederi constituționale referitoare la structura, organizarea și funcționarea autorităților publice:**
- Parlamentul** – „organul suprem reprezentativ al poporului român și unica autoritate legiuitoare a țării”;
- Parlamentul are o **structură bicamerală**: Camera Deputaților și Senatul;
- Președintele României** „reprezintă statul român și este garantul independenței naționale, al unității și al integrității teritoriale a țării”; exercită diferite atribuții: funcția de mediere între puterile statului, precum și între stat și societate;
- Guvernul** -însărcinat cu realizarea politicii interne și externe a țării și cu conducerea generală a administrației publice;
- Justiția** se înfăptuiește de către judecători, care sunt independenți și se supun numai legii; **Curtea Supremă de Justiție** ș.a;
- Constituția reglementează și: Pluralismul politic, activitatea partidelor politice, rolul sindicatelor, relațiile internaționale;
- **Simbolurile naționale**: Drapelul tricolor; Ziua Națională, Imnul național, limba oficială, Capitala;
- Stabilește și faptul că reglementările internaționale în privința drepturilor omului au întâietate în fața reglementărilor interne, iar România trebuie să își adapteze legislația la aceste doc.; de ex. la **Declarația Universală a Drepturilor Omului**;
- **Constituția din 1991 a fost revizuită în 2003, iar cetățenii au acceptat acest fapt printr-un referendum.**